

קובץ הערות ופולפולים "תפארת יצחק"

לע"נ ר' יצחק בן הרה"ח ר' אליהו ז"ל ברבער
יו"ל לקראת יום היארצייט הל"ג ביום ה' אלול ה'תשע"ב

היכל הלימוד
תפארת יצחק
שע"י יגדיל תורה

יוצא לאור ע"י

אנ"ש והתמימים הלומדים בהיכל הלימוד תפארת יצחק
שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושתיים לבריאה

פתח דבר

בשבח והודי' להשי"ת מגישים אנו לפני קהל לומדי תורה ומחבבי' את הקובץ הנוכחי - "קובץ הערות ופולפולים יגדיל תורה".

קובץ זה הינו הראשון ממה שיוצא לאור על ידי ארגון "יגדיל תורה". מיוחד הינו בזה שהמעייין ימצא בו הערות ופולפולים שנכתבו ע"י לומדי תורה מקהילת קראון-הייטס מכל הסוגים. השתתפו בו הן יושבי אהל, שעיקר עיסוקם הוא בלימוד התורה, והן בעלי עסק, שהעלו על הכתב ממה שנתחדש אצלם בקביעות עתיהם לתורה. בפרט השתתפו בו מההוגים בתורה בבית המדרש "היכל הלימוד תפארת יצחק". מקוים אנו בעז"ה להוציא עוד קובצים כאלו מזמן לזמן, להגדיל תורה ולהאדירה.

ידוע בשער בת רבים גודל החביבות שהעניק רבינו לקובצי חידושי תורה. פעמים אין מספר דיבר על החיוב על כל אחד ואחד לחדש בתורה, ועודד וזירז ישיבות, כוללים, וכל סוג חבורה של לומדי תורה, להוציא לאור ממה שנתחדש בלימודם, ולפרסמם בין חבריהם וכלל הציבור. ואנו תפלה, שגם קובץ דידן יגרום נחת רוח רב לרבינו.

ברכותינו נתונה לראש משביר, כבוד ידידנו הדגול ר' שמעון בארבער שי', שעל שם אביו ר' יצחק ע"ה נקרא שמו של היכל הלימוד תפארת יצחק. יהא משכורתו שלימה מן השמים, ויראה הצלחה בכל מעשה ידיו. עוד רבות בשנים יזכה לתמוך בידי לומדי תורה ביד רחבה, מתוך בריאות נכונה ורוב נחת מכל יו"ח שי'.

קובץ זה יוצא לאור לקראת ה' אלול, יום היארצייט של ר' יצחק ע"ה, ויום השנה השני של פתיחת שעריו של היכל הלימוד תפארת יצחק. יהי רצון שהדפסת קובץ זה, ולימוד התורה של האלפים שלמדו בהיכל מאז הוסדרו, יהיו לזכות נצחי ולעילוי נשמתו.

מחלקת ההו"ל שע"י יגדיל תורה

נדפס באדיבות:

The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237

718-628-6700

Introduction

With praise and gratitude to Hashem we present before the community of Lomdei Torah the "Kovetz Ha'aros U'Pilpulim Yagdil Torah".

This Kovetz is the first Kovetz of its kind to be published by "Yagdil Torah". It is unique in that the reader will find within it Ha'aros and Pilpulim from across the spectrum of Lomdei Torah of Crown Heights. It incorporates Chiddushim written by "Yoshvei Ohel", those whose main preoccupation is the study of Torah, as well as "Ba'alei Eisek" - businessmen who have committed to writing Torah thoughts that came to mind during their "Kvius Itim LeTorah". Particularly one will find Ha'aros and Pilpulim written by frequent visitors to the Heichal HaLimud Tiferes Yitzchok. With Hashem's help we hope to publish similar Kovtzim from time to time.

It is well known the special value the Rebbe attributed to such Kovtzim. Numerous times he emphasized the obligation of each individual to be Mechadesh in Torah, and he constantly encouraged Yeshivos, Kollelim as well as any gathering of Lomdei Torah to publish their Chiddushim in the form of Kovtzei Ha'aros U'Pilpulim. We are sure this Kovetz as well will give the Rebbe much Nachas Ruach.

We would like to take this opportunity to thank our dear friend and gracious supporter, Reb Shimon Barber, after whose father, Reb Yitzchok A"H, the Heichal Halimud is named. May Hashem grant him much success in all his endeavors, enabling him to continue his support of the study of Torah with an outstretched hand, with much health and Nachas from all of his offspring.

This Kovetz is being published in honor of Hei Elul, the Yahrtzeit of Reb Yitzchok A"H as well as the second anniversary of the opening of the Heichal Halimud. May the publishing of this Kovetz, as well as the Torah study of the thousands that have learnt in the Heichal, be an everlasting and ever-growing Zechus for his Neshama.

Publishing department of Yagdil Torah

ר' יצחק בארבר ע"ה

יום ה' אלול ה'תשע"ב הוא יום היארצייט הל"ג של הרה"ת ר' יצחק בן הרה"ח ר' אליהו בארבר. "היכל הלימוד תפארת יצחק" הוקדש לזכרו של ר' יצחק בארבר, איש שידע היטב חשיבותה של לימוד התורה ואף הראה כן בחייו היום יומיים.

ר' יצחק היה איש חם, ואב אוהב שמסר את חייו למשפחתו.

ר' יצחק הראה התעניינות מיוחדת לחיי ילדיו והחדיר בהם ערכים תורנים חזקים. כשנסע

מעירו בעניני עסק, היה שוכר מלמד ללמוד עם ילדיו; אצלו תורה תמיד היתה לה דין קדימה. הילדים בארבר הבינו היטב חשיבות לימוד התורה בראותם כמה זה חביב אצל אביהם. אמם יבדלחט"א גם הצטרפה לזה, תמיד מעודדת את בעלה בהתמסרותו ללימוד התורה.

ר' יצחק היה איש ש"קבע עתים לתורה", לומד תמיד והולך לשיעורים. הוא היה מכבד תלמידי חכמים, ועזר להם בכל מילי דאפשר.

ר' יצחק היה איש אמת ומדקדק בקיום המצוות. שמחתו האמיתית וחם לבבו הפיה חיים לסביבתו, והשאיר רושם חזק על אלו שזכו להכירו.

יהי רצון שלימוד תורתנו ב"היכל הלימוד" יגרום עליה לנשמתו ויזכה לקיום היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר".

In Memory of R' Yitzchok ע"ה

Hei Elul 5772, is the 33rd Yartzeit of HaRav HaTomim R' Yitzchok ben HaRav HaChossid R' Eliyohu Barber. The Heichal Halimmud is dedicated in the memory of R' Yitzchak A"h, a man who knew the importance of Torah learning and led by example.

R' Yitzchok was a warm, loving father who devoted himself to his family. Although he worked late, he made a point to sit with his family at dinner each night and spend time with his children.

R' Yitzchok displayed personal interest in the lives of his children and imbued them with strong Torah values. When he would leave town for business, he would hire someone to learn with his children because that was his priority. The Barber children understood the value of Torah study by seeing how much their father cherished it. Their mother yavdlacht" a was a partner in this as well, constantly encouraging R' Yizchok in his dedication to Torah.

R' Yitzchok was kovea itim baTorah, learning nightly and attending shiurim. He held great esteem for Talmidei Chachamim and helped them in whatever way he could.

R' Yitzchak Barber was an ish emes and meticulous in his observance of mitzvos. His genuine simcha and warmth was inspirational, and left an indelible mark on those who met him.

May the merit of our learning here in this Heichal Halimmud give an Aliya to his neshama and hasten the time when the promise of "הקיצו ורננו שוכני עפר" will be fulfilled.

מפתח

הלכה

בענין בישול אחר בישול בדבר יבש

8..... הת' יצחק יאיר איילענבערג

הלכות סעודה ובירור מנהג חב"ד בזה שכאו"א מברך המוציא לעצמו

12..... הרב יחנן מרחוב

נתינת מטבעות פדיון הבן בכת אחת או בזה אחר זה

19..... הרב ארי' ליב צייטלין

שונות

פרקים בעריכת הירושלמי

25..... הרב יוסף יצחק קעלער

מצות בית דין שיהיו בו כהנים ולוים

27..... הרב פרץ א. הכהן רבקיין

כתיבת ספר תורה או החזקת לימוד התורה: איזה עדיף?

30..... הרב שמעון הלינגער

חסידות

ביאור ההתבוננות בתניא פמ"א

35..... הרב יהודה ליב אלטיין

היראה שלא למרוד אצל "ועשה טוב"

39..... הרב יהודה ליב איטיין

בענין מתענה נקרא חוטא

41..... הרב יוסף יצחק הכהן יארמוש

בענין אדם כי יקריב מכם

46..... הרב יוסף יצחק פלטיאל

"וכל דבריהם כגחלי אש"

47..... הרב צבי הירש ריימלער

פשיש"מ

הערות קצרות בפרשת בראשית ע"פ פשיש"מ

49..... הרב יהודה ליב אלטיין, הת' לוי יצחק שקלי

"להעלות נר תמיד"

50..... הרב צבי הירש ריימלער

52..... Publications printed by Yagdil Torah

54..... An infrastructure of Torah learning for Anash

הקובץ נערך ע"י הרב יהודה ליב אלטיין

347-423-5734

הלכה

בענין בישול אחר בישול בדבר יבש

הת' יצחק יאיר איילענבערג

כתב אדה"ז בשו"ע שלו (סי' שי"ח סי"א) "תבשיל יבש שאין בו רוטב כלל אין בו בישול אחר בישול אם נתבשל כבר כל צרכו ואפילו נצטנן לגמרי". ומקורו במתני' (שבת קמה:) "כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת", ופרש"י "כל שבא בחמין - כלומר שנתבשל".

והנה בנוגע לשיעור הבישול כמה יתבשל מע"ש ויהיה מותר לשרותו בחמין בשבת, אין רש"י מפרש אלא כותב סתם "שנתבשל", וגם אין תוס' על הסוגיא. אבל לעיל בדף לט. בתוד"ה כל שבא בחמין מלפני השבת כותבים "פירוש שנתבשל לגמרי", דרק אם נתבשל לגמרי לפני השבת מותר לחזור ולשרותו בשבת, אבל אם נתבשל רק קצת אסור לשרותו בכלי ראשון (ואפי' בכלי שני אסור, דמיחזי כמבשל כמ"ש התוס' בהמשך). ולכאורה, רש"י דפירש כאן סתמא "שנתבשל" חולק וס"ל דגם בנתבשל קצת (כמאכל בן דרוסאי) מותר לחזור ולשרותו בשבת (בכ"ר וכ"ש בכ"ש), כי יש בנ"א דדעתם יפה ואוכלים מה שנתבשל קצת כמאכל ב"ד.

ולהלכה, פוסק אדה"ז כשיטת התוס' דאין בישול אחר בישול "אם נתבשל כבר כל צרכו".

וי"ל דהא דתוס' מפרשים כן רק בדף לט. ולא (במקומו) בדף קמה:, דיש שינוי בלשון המשנה בדף קמה: מכפי שהובא בדף לט., דבדף קמה: הגירסא הוא "כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת", דבזה אפשר לפרש הכוונה שרק התחיל לבוא בחמין מע"ש, היינו שנתבשל רק קצת לפני שבת. משא"כ בדף לט. הגירסא הוא "כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת", דבזה ברור יותר שנגמר בישולו קודם שבא יום השבת, היינו שנתבשל לגמרי לפני שבת.

וראה ברש"י בדף לט. שפירש, "כל שבא בחמין - כל מלוח שבא בחמין מע"ש חוזרין ושורין אותו בחמין בשבת, ואין בו משום תיקון שהרי נתקן כבר". וברש"י על הרי"ף

הגירסא הוא "שכבר נתקן קצת". הרי דס"ל (לרש"י על הרי"ף) דגם בנתקן קצת מע"ש מותר לחזור ולשרותו בשבת. וזה מתאים עם גירסת רש"י על הרי"ף דגורס גם בדף לט. "בע"ש".

והנה יש שינוי בין פירוש רש"י בדף לט. מפ"י התוס', וכן מפרש"י עצמו איך שמפרש בדף קמה. : דרש"י בדף לט. מפרש "כל שבא בחמין" לא שנתבשל אלא שנשרה במים גרידא, אלא דבזה עצמו נתקן לאכילה. (ומ"ש במתני' "שבא בחמין", אין הכוונה לחמין הראויים לבשל, אלא הכוונה למים חמין קצת באופן שמתקנים מה שנשרה בו לאכילה.) וע"ז קאמר מתני' דמותר לחזור ולשרותו בשבת "שהרי נתקן כבר". (ולכן מפרש רש"י דמירי במלוח, דדוקא מלוח נתקן לאכילה ע"י שריי' לחוד.)

ולהעיר דעפ"ז יתיישב לישנא דמתני' דקאמר "כל שבא בחמין" ולא קאמר "כל שנתבשל" (ועי' ברמב"ם (הל' שבת פ"ט ה"ג) ובטור (סי' ש"ח ס"ד) דאכן שינוי מלשון המשנה וכתבו "כל שנתבשל בחמין"). ולפי' רש"י בדף לט. יתיישב, דאין הכוונה שנתבשל אלא שנשרה במים ועי"ז נתקן לאכילה.

אלא דיש לעיין, דכשנתבשל לפני שבת ס"ל לרש"י דגם אם נתבשל קצת מותר לחזור ולשרותו בשבת, ואילו כשלא נתבשל אלא נשרה בחמין כדי לתקנו ס"ל דרק אם נתקן לגמרי לפני שבת מותר לשרותו בשבת, אבל אם נתקן רק קצת אסור (דהרי כותב "שהרי נתקן כבר", דלא כברש"י על הרי"ף דכותב "שכבר נתקן קצת"). וצ"ב טעם החילוק.

והביאור י"ל דיש חילוק בין מלאכת בישול לתיקון, דבבישול גם מבושל קצת (כמאב"ד) מיקרי בישול, משא"כ בתיקון דצריך כל השיעור כדי שיהי' נקרא דבר מתוקן, וכמו באהל דאהל טפח מיקרי אהל ומותר להוסיף עליו, משא"כ פחות מטפח לא מיקרי אהל.

מיהו, כל הנ"ל הוא רק לשיטת רש"י על הגמ', אבל רש"י על הרי"ף י"ל דס"ל ג"כ כמו רש"י בדף קמה: ותוס', דמתני' לא מיירי בתיקון אלא בבישול.

דהנה ז"ל רש"י על הרי"ף בשלימותו "כל שבא בחמין- בערב שבת חוזרים ושוורין אותו בחמין בשבת ואין בו משום תיקון שכבר נתקן קצת". דשינה מלשון רש"י על

הגמ' בשתים (1) משמיט התיבות "כל מלוח" (2) כותב "שכבר נתקן קצת" ולא "שהרי נתקן כבר" (וכנ"ל).

וי"ל, דרש"י על הרי"ף ס"ל דמתני' מיירי בבישול. ולכן (1) משמיט "כל מלוח", דמתני' מיירי בכל סוג אוכל ולא דוקא במלוח. (2) ס"ל דגם אם נתבשל קצת לפני שבת מותר לחזור ולשרותו בחמין בשבת, וכשיטת רש"י בדף קמה: (דאילו ס"ל דמיירי בתיקון, הוה ס"ל דרק אם נתקן לגמרי לפני שבת מותר לחזור ולשרותו בשבת, וכנ"ל). וצ"ל דמ"ש "ואין בו משום תיקון", כוונתו היא למלאכת בישול, דהרי ענין בישול הוא לתקן מאכל לאכילה.

והנה לכאורה יש להקשות על השיטות דס"ל דמתני' מיירי בנתבשל ואעפ"כ מותר לשרותו בחמין בשבת. דבדף יח: איתא "צמר ליורה ליגזור [שמא יחתה], אמר שמואל ביורה עקורה, וניחוש שמא מגיס בה, בעקורה וטוחה". ופרש"י "מגיס- מהפך בה ובמבושל הוי בישול", היינו, דאע"פ שכבר נתבשל, אם מגיס בה הוי בישול. דמזה משמע דיש בישול אחר בישול, והרי בדף קמה: איתא דאין בא"ב?

ועד"ז יש להקשות מהגמ' בדף לד. דאיתא התם "אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה, גזירה שמא ירתיח". וברש"י שם (סד"ה משחשכה) "גזירה שמא ימצא קדירתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחילה ונמצא מבשל בשבת". ושם מיירי בקדירה שנתבשלה לפני שבת, ואעפ"כ כשמרתיח אותה בשבת קאמר דהוי מבשל בשבת?

עי' בשלטי גבורים על המרדכי פרק כירה אות ש"ב דמביא קושיא הנ"ל מהגמ' בדף לד. ומתורץ, דהסוגיא בדף לד. מיירי בדבר לח דבזה יש בא"ב, משא"כ בדף קמה: מיירי בדבר יבש (כמו "תרנגולתא דר' אבא" דבגמרא שם) דבזה אין בא"ב. ועד"ז יש לתרץ בנוגע להסוגיא בדף יח: , דשם מיירי ג"כ בדבר לח.

והנה אדה"ז ממשיך בשו"ע שם "ומותר אפילו לשרותו בכלי ראשון רותח כדי שיהא נימוח שם ויהיה דבר לח". ומקורו הוא מרש"י על המשנה שם (שבת קמה:), שפירש על מ"ש שם במתניתין "שורין אותו בחמין"- "כדי שיהא נימוח".

ובסידור בהלכתא רבתא לשבתא חזר בו וכתב "אע"פ שאין בישול אחר בישול בדבר יבש מ"מ אם חוזר ונמחה ממנו קצת יש בו משום בישול אחר בישול בלחלוּחית המחוי אם היד סולדת בו".

והמקור לזה נראה שהוא משבת דף מ: דאיתא התם "א"ר יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי ואמר לי טול בכלי שני ותן. ש"מ תלת... וש"מ הפשרו זהו בישולו". ופרש"י "וש"מ הפשרו- במקום הראוי לבישול", היינו דאסור ליתן השמן במקום שיכול להתחמם שם עד שהיס"ב. וסתם שמן זית קרוש הוא (כמ"ש במרדכי פרק כמה טומנין אות ש"ל בשם רבינו יחאל מפרי"ש) וכשנתחמם נמחה, וחזינן דאסור לחממו בשבת ¹. (וזהו לא כגירסת הר"ח והרי"ף דגרסי "וש"מ הפשרו לא זהו בישולו", ועי' במהר"ם על הסוגיא.)

אלא דעדיין יש מקום לעיון, דע"פ הנ"ל יוצא דיש סתירה בין ב' הגמרות, בדף מ: איתא דיש בא"ב בדבר יבש אם נימוח עי"ז, ובדף קמה: איתא שאין בא"ב בדבר יבש אף אם יהי' נימוח (כמו שפרש"י שם)?

וי"ל עפ"מ"ש באגלי טל (מלאכת אופה ס"ק נ"ה אות ג') לחלק בין היכא שחוזר להיות נוזל לפני שמתחמם כשיעור יס"ב, לבין היכא שתחילה מתחמם כשיעור יס"ב ורק אח"כ חוזר להיות נוזל. דהיכא שחוזר להיות נוזל לפני שמתחמם כשיעור יס"ב, יש בא"ב, כי כשמתחמם כשיעור יס"ב ה"ה דבר לח, משא"כ כשתחילה מתחמם כשיעור יס"ב ורק אח"כ חוזר להיות נוזל, אין בא"ב, כי כשמתחמם כשיעור יס"ב ה"ה דבר יבש. (ושם מביא ג"כ הא דתרנגולתא דר' אבא.)

ועפ"ז י"ל דאין כאן סתירה, דהסוגיא בדף מ: מיירי בשמן, והשמן י"ל דחוזר להיות נוזל לפני שמתחמם כשיעור יס"ב, ולכן בזה יש בא"ב. משא"כ הסוגיא בדף קמה:

1. לכאור' יש לדחות דאולי הגמ' מיירי בשמן שלא נתבשל עדיין, דלא הוי בישול אחר בישול אלא בישול בתחילה ולכן אסור. אבל במהדורה החדשה דשו"ע אדה"ז ציינו על מ"ש אדה"ז בהלכתא רבתא לשבתא (במהדורה הנ"ל עמ' תתקנ הע' פו) להלוש סי' שי"ח סט"ז, דשם מביא מהגמ' בדף מ: ומהמרדכי בשם רבינו יחיאל מפרי"ש, וכנראה דמיירי גם בשמן שנתבשל לפני שבת. ואולי ההוכחה לזה הוא ממ"ש רבינו יחיאל מפרי"ש דסתן שמן זית קרוש הוא, ולכאורה חזינן דסתם שמן זית אינו קרוש? אלא דמיירי בשמן שנתבשל, בדזה סתמו שנקרש. ועצ"ע.

מיירי כגון תרנגולתא דר' אבא כנ"ל, ושם תחילה מתחמם כשיעור יס"ב ורק אח"כ חוזר להיות נוזל, ולכן בזה אין בא"ב.

הלכות סעודה

ובירור מנהג חב"ד בזה שכאו"א מברך המוציא לעצמו

הרב יוחנן מרוזוב

א. כתב אדמוה"ז בשולחנו או"ח סימן קס"ז סי"ח וז"ל: "...מצוה שהאחד מברך לכולם ולא כל אחד בפני עצמו משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך, ומ"מ רשאים הם לקבוע יחד על דעת שלא להצטרף כמו שית' בסי' רי"ג, ולפיכך נהגו עכשיו לברך כל אחד לעצמו, משום שההמון לא היו נזהרים מלהשיח בין שמיעת הברכה להטעימה, לכן הנהיגו לברך כל אחד לעצמו".

ועיין באג"ק (חי"ד ע' כט) "...מנהג אנ"ש... לברך המוציא כל אחד לעצמו... כיון שבכדי לצאת בברכה זו צריך לכיין המוציא והיוצא, אסור להפסיק בין שמיעת הברכה להאכילה וכו', וזה בשעה שבברכת קידוש והבדלה וכיו"ב כבר הורגלו השומעים שיוצאים ידי חובתם... שונה הוא בהנוגע לברכת המוציא, ובפרט כשהעם רב – וכמו בכוס של ברכה בסעודה, התוועדות וכיו"ב – שמפני אריכות הזמן... קשה להיזהר מהפסק. לכן יש להנהיג דווקא מנהג ההוא ז.א. שכל אחד ואחד יברך לעצמו ברכת הנהנין".

ולכ' מפורש הדבר בשו"ע אדמוה"ז כנ"ל. ונ"ל שחידוש יש כאן א. שבפועל זהו מנהג אנ"ש ויש להנהיג מנהג זה דווקא. ב. שגם בשבת יש לנהוג הכי. ואי"ז מקלקל המוציא של לחם משנה (כדלקמן).

והנה אגרת הנ"ל היא מי"ט תשרי תשי"ז, ובשמחת תורה בשנה ההיא (שיחת קודש תשי"ז שמח"ת אות ג), ביאר רבינו יותר ואמר שהריי"ץ כשחילק כוס של ברכה היה דעתו בפירוש שלא להוציא אחרים יד"ח בברכתו בפה"ג, וכנ"ל משום חשש הפסק "עס פלעגט זיין א גרויסער עולם, קען דאך זיין א הפסק בין שמיעת הברכה לשתיית היין דורך דעם ריידין".

ולכ' זה שהיה דעתו בפירוש לא להוציא אחרים יד"ח בפרה"ג אפי' לא יפסיקו, הוא משום חשש ברכה לבטלה שאם יעשה תנאי שיצאו אלו שלא הפסיקו ולא יצאו המפסיקים, אפ"ל תקלה שהאחד יחשוב שהפסיק ויברך בפה"ג ובאמת עפ"י שורת הדין לא הפסיק, ויצא שבירך ברכה לבטלה, ולכן הנהיג דבר השווה לכל נפש, ועיין ט"ז בסימן קס"ז סס"ק ח' "אמרתי בלבי שראוי לאדם לנהוג בביתו... יכוין שלא יוצא רק מי שלא יפסיק בדברים קודם שיאכל, ממילא אין כאן חשש ברכה לבטלה... היינו שמכוין בפירוש כן להוציא מי שלא יפסיק". אבל באל"י רבה סקי"ג כתב המנהג בסתם שכאו"א יברך לעצמו, וכ"ה דברי אדמוה"ז הנ"ל, וזהו מנהג הריי"ץ בכוס של ברכה שלא לחלק בזה כ"א לכוין בפירוש לא להוציא את כולם בין יפסיקו בין לא יפסיקו].

ב. והנה יעויין אח"כ בשו"ע אדמוה"ז סימן קס"ז ס"כ, וז"ל: "אין המסובין רשאים לטעום עד שיטעום הבוצע כגון אם הם רוצים לחתוך מן הלחם שבצע ממנו הבוצע ולטעום קודם שיטעום הוא אבל הוא לא יתן להם כלל קודם שיטעום שלא להפסיק בשהיית נתינה זו בין ברכה לאכילה שלא לצורך שהרי הם אינם רשאים לטעום מה שנותן להם עד שיטעום הוא תחילה.

ואם כל אחד אוכל מכרו ואין זקוקים לככר שביד הבוצע רשאי לטעום מכרותיהם קודם שיטעום הבוצע מכרו. . ובשבת ויום טוב צריך להיות לפני המסובין לחם משנה חוץ ממה שלפני הבוצע ואז רשאי לטעום קודם הבוצע שאל"כ זקוקים הם לככר שלפני הבוצע לצאת בהן ידי חובת לחם משנה (וגם בחול צריך להיות לפניהם ככר שלם כמו לפני הבוצע שאל"כ זקוקים הם לככר שלם שלפני הבוצע שכיון שיש על השולחן פת שלימה אסור לבצוע על הפרוסה אלא על דרך שיתבאר בסי' קס"ח).
ואם בא הבוצע לחלוק כבוד למי שגדול ממנו שיטעום תחילה הרשות בידו ויש חולקין".

ויל"ע, למנהג הנ"ל (שאין הבוצע מוציא הרבים ידי חובתם ו) כאו"א מברך לעצמו, האם ג"כ אינו רשאי לטעום עד שיטעום הבוצע?

ג. והנה מקור ד"ז הוא בגמ' ברכות (דף מז, א) "אין המסובין רשאי לאכול כלום עד שיטעום הבוצע". ויש לחקור בזה האם הוא דין בברכה או דין בהלכות דרך ארץ והנהגת הסעודה.

והנה בתוס' (שם ד"ה אין המסובין ובפסחים דף קו, א ד"ה הוה) הקשה מהא דפסחים (קו, א) דר' אשי איקלע למחוזא, אמרו ליה ליקדש לן מר קידושא רבה, הבו ליה, סבר מאי ניהו קידושא רבה...אמר בפ"ג אגיד ביה (האריך בו. רש"י) חזייה להווא סבא דגחין ושתי... ומשמע שמוטר לטעום קודם המברך? ותירץ התוס' א. לחלק בין ברכת הנהנין לברכת המוציא "דווקא המוציא שצריך לאכול כדאמרינן (בר"ה כט, ב) לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין א"כ אוכל עמהן, הלכך צריך להמתין עד שיטעום המברך, אבל קידוש שאין חובה לשתות להמברך א"צ להמתין"². ב. לחלק בין אם זקוקין לכוסו ולככרו של בעה"ב או לא, "ומיהו בירושלמי...אין כוסו בידו...אין להם לטעום עד שיטעום המברך, אבל כשיש לכל אחד כוסו א"צ להמתין, ולכך הוה גחין".

הרא"ש (בערבי פסחים אות ט"ז ובפ"ז בברכות אות ט"ו) הביא שני התירושים של תוס', התירוץ הא' בשם יש מפרשים, ובתירוץ הב' כתב "ומיהו בירושלמי משמע דאין חילוק" בין ברכת הנהנין לברכת המצוות כ"א שהחילוק הוא בין זקוקין לשאין זקוקין לככרו וכוסו של המברך.

[ומסיים הרא"ש "בשבת אם רצה כל אחד לאכול מככרו (ולא להיות זקוק לכה"ב) צריך שיהיה לפניו שתיים משום לחם משנה" וכ"פ בטור ושו"ע סי' קס"ז סט"ו.

והיה אפ"ל שזהו רק בשבת כי אז יש חיוב גמור ללחם משנה משא"כ בחול שלברך על שלימה (ולא פרוסה) הוא רק מצוה מן המובחר (גמ' ברכות לט, ב ובשוע"ר סי' קס"ז ס"ג קס"ח ס"א) לא הו"ל זקוק לבעה"ב, לכן חידש אדמוה"ז שאין חילוק וגם בחול אם אין לו פת שלם ולבעה"ב יש ה"ה זקוק לבעה"ב, שהרי מ"מ מצוה הוא לברך על שלימה].

2. כ' היה אפ"ל דאין רשאין לטעום, כי אם לא יאכל הברצע הרי נתקלקל ברכתו, וגם הם לא יצאו בברכתו א. דעיי' במשנה ברורה (קס"ז ביאור הלכה ד"ה אבל אח"כ), שאם המברך שח אחר ברכתו איבד ברכתו וה"ל ברכה לבטלה, וממילא גם השומעין לא יצאו יד"ח בברכתו, א"כ י"ל שלכן אין רשאין לטעום עד שיתברר שהו"ל ברכה הגונה ויכולים לסמוך עליה, אבל אא"ל הכי שהרי אם הם יאכלו אפי' לא יאכל הוא יצאו יד"ח בברכתו (עיי"ש בביאור הלכה). ב. י"ל דחיישינן שהוא באמת לא כיון לאכול ורק רצה להוציאם יד"ח וא"כ לא יצאו יד"ח כלל, ולכן צריך לחכות עד שיאכל המברך ויתברר שיצאו יד"ח בברכתו אבל זה דוחק דלמה נחשוש להכי.

וצ"ל הפי' שהרי כל כוח ברכתם הוא מזה שמתכוין המברך לאכול עמהם, א"כ מן הדין שיטעום קודם.

יוצא שיש קולא וחומרא בכל תירוץ, לפי תירוץ הא' (שמחלק בין ברכת הנהנין לברכת המצוות) יש קולא בברכת המצוות שא"צ לחכות למברך, ולכן בקידוש א"צ לחכות למברך, ועד"ז נ"ל במצה כליל רשאון של פסח שא"צ לחכות למברך, (עיין שו"ע רבינו קס"ז סכ"ג), וחומרא שאין חילוק בין זקוק לכוסו ולככרו של מברך או לא, דכל פעם שיוצא יד"ח ברכה מהאחר חייב לחכות עד שיאכל המברך.

ולתירוץ השני יש קולא שאם יש לו כוס וככר משלו ואינו זקוק להמברך א"צ לחכות למברך, וחומרא שלא נפק"מ בין המוציא וקידוש אם זקוק לכוסו וככרו של המברך צריך לחכות עד שיאכל המברך.

ד. ונ"ל ששני השיטות בתוס' והרא"ש פליגי ביסוד הדין דאין המסובין רשאין לטעום לפני המברך, לפי תי' הא' ה"ז דין בהברכה, (דאסור לברך בשביל המסובין אם אינו אוכל עמהן ולכל צריך מברך לאכול תחלה), אבל לתי' הב' ה"ז דין בד"א והנהגת הסעודה, ועיין בתוס' (שם) שלפי השר מקוצי ה"ז מדין כבוד למברך, לכן יכול לחלוק כבוד לאחרים לאכול לפניו, ואולי גם להתוס' שחולק עליו בדין (וס"ל שרק בסעודה יכול לחלוק כבוד לאחרים, אבל בפת חייב לאכול ראשון) ס"ל שיסוד הדין הוא משום כבוד המברך כדלקמן, ועיין בצל"ח (כאן) שנקט בפשיטות שהוא מדין כבוד להמברך (עיי"ש).

דהנה אמחז"ל בזהר הקדוש פרשת עקב (דרע"א ע"ב) ד"ה פתח ואמר וז"ל "תא חזי מנהגינן טבין ושפירין הוו נהגי מארי דסעודתא דמלכא, לאחזאה דאינון מבני פתורה דמלכא... בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה... אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך... ואם רעותא לחלק כבוד הרשות בידה".

ומשמע שד"ז הוא הנהגה טובה ודרך ארץ שכן נהגו בני"י להראות שהם מבני שולחן המלך, מלכו של עולם, והוא מדין כבוד להמברך. והנה דברי זהוהר הוא כשיטת השר מקוצי שיכול המברך לתת רשות לשני לאכול קודם, א"כ עצ"ע לתוס' שאין המברך יכול לתת רשות להשני, דאם הוא מדין כבוד למה לא יוכל למחול על כבודו?

והנה בגמ' הלשון "עד שיטעום הבוצע", ובזהר הלשון "עד שיטעום המברך", ונ"ל שלפי זהוהר (וכ"ה לשיטת השר מקוצי) הכבוד הוא משום הברכה, דאם נתנו לו הכבוד לברך ממילא נותנים לו גם הכבוד לאכול ראשון, ע"ד המשנה (ברכות מג, א) "אחד מברך לכולם והוא אומר על המוגמר", ופירש הר' יונה "הואיל ונתנו לו מעלה אחת

נתן לו ג"כ מעלה אחרת" וא"כ יכול למחול על כבוד זה, אבל להגמ' (עפ"י התוס') טעם הכבוד הוא משום הבוצע, לימדה תורה ד"א דאם המסובין זקוקין לככרו ולכוסו של הבוצע צריכין לתת לו כבוד על שנתן להם מלחמו (ובד"כ הרי בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעיני יפה, שם מו, א), א"כ אפי' ימחול על כבודו אינו נאה ויאה ואינו ד"א מצד המסובין לטעום קודם בוצע.

ה. א"כ לענין שאילנא, אם בזמה"ז שכאו"א מברך לעצמו שייך האי דינא, דאין המסובין רשאים לטעום עד שיטעום הבוצע, לכ' תלוי בחקירה הנ"ל דאם הדין הוא משום ברכה, א"כ בזה"ז שכאו"א מברך לעצמו לא שייך האי דינא, אבל אם הדין הוא משום דרך ארץ, א"כ גם בזמה"ז שייך האי טעמא. ובזה גופא י"ל דאם הוא מדין כבוד להמברך אולי לא שייך זה כ"כ בזמה"ז שבלאו הכי כ"א מברך לעצמו (ורק נתנו לו כבוד לברך ראשון), אבל אם הכבוד הוא מצד שזקוק לבוצע לכוסו ולככרו, א"כ זה שייך גם בזמה"ז.

ועיין בפרמ"ג (באשל אברהם סימן קסז, ס"ב ל"ה) שתלה דין זה בשני תירוצי התוס' הנ"ל. ומסיק דלפי תי' הב' גם בזמה"ז שייך האי דינא אם זקוקים לבעה"ב לככרו ולכוסו.

ו. ונ"ל עוד נפק"מ: אם לא טעם עדיין המברך והם עברו וטעמו, אם הוא דין בכבוד, שצריך לאכול ראשון, הרי זה מעוות לא יוכל לתקון, ויכולים להמשיך באכילתם, אבל אם הוא מדין ברכה, צריכים להפסיק עד שיאכל בוצע].

ואכן בטור קס"ז הביא רק תי' הב' של תוס' דאין רשאים לטעום רק אם זקוקין לככרו של הבוצע וכ"ה דברי אדמוה"ז דלעיל שהביא רק הא דזקוקין לבעה"ב, א"כ קם ליה דינא גם בזמה"ז אפי' למנהג חב"ד שכאו"א מברך לעצמו המוציא, אם המסובין זקוקין לככרו הבוצע שאין רשאים לטעום לפניו.

ו. והנה אם יש לכאו"א פת פרוסה משלו, ולבוצע יש פת שלימה בחול או לחם משנה בשבת, הרי פסק אדמוה"ז (מיוסד על התוס' והרא"ש הנ"ל) שזה נחשב זקוק לבוצע, שהרי עדיין הבוצע פוטרו מהחיוב של לחם משנה בשבת, ומהחיוב לברך על שלימה בחול.

ויל"ע בזמה"ז שהמנהג שכאו"א מברך המוציא לעצמו באם יש לו פת פרוס בפ"ע האם נחשב זקוק לבוצע?

ויעויין בקרבן נתנאל (ערבי פסחים) על הרא"ש הנ"ל (ק"נ ס"ק ה') וז"ל: "מכאן נראה כשהמסובין צריכין לככרו של בעה"ב בשבת ויו"ט צריכין לכוין לצאת בברכת המוציא... ואז הוי כאילו כל המסובין היו בוצעים על לחם משנה כמו שמוציא בעה"ב את המסובין בכוס של קידוש... ה"ה בברכת המוציא עכ"פ בשבת **אם אין להמסובין לחם משנה יענו אמן ולא יברכו ברכת המוציא וכן מצאתי בשו"ת בכתב".**

והנה מסתימת לשונו של אדמוה"ז שבסעיף י"ח שהביא המנהג שכאו"א יברך המוציא לעצמו, ובס"כ כתב שהמסובין (אפי' יש להם לחם פרוס לפניהם) נחשבין זקוקין להבוצע, משמע שגם בזמה"ז דינא הכי הוא, וצ"ע כנ"ל כי ברכה **לעצמם** עשו, ולכ' ידי חובת לחם משנה (בשבת או פת שלימה בחול) **לא יצאו**. א"כ במה זקוקין לבוצע ומה קיבלו מהבוצע?

ובר מן דין זה פלא עצום לומר שלפי מנהג חב"ד הרי לא יצאו המסובין יד"ח לחם משנה?!

וכבר תירץ זה רבינו (באג"ק הנ"ל) וז"ל "ומ"ש אשר נראה באחרונים שאם עושים כן, ברכה כ"א לעצמו, לא יצא ידי החיוב של לחם משנה. לא ידעתי מקור על זה. ואדרבה בפירוש כתוב באשל אברהם להגה"צ מבוטשאטש לסימן הנ"ל – שיוצא ידי חובתו של לחם משנה אף שמברך ברכת המוציא לעצמו. ולא עוד אלא – אפילו אם השומע לא נטל ידיו עדיין. הועתק ג"כ בארחות חיים שם".

ולהעיר: א. שם באג"ק מציין לשר"ע אדמוה"ז סימן קע"ד ס"ד, **וצריך לתקן רע"ד ס"ד**, וגם אשל אברהם הוא בס"י רע"ד. ב. לכ' הקרבן נתנאל הוא מקור ברור לזה שלפי המנהג שכאו"א מברך לעצמו לא יצאו המסובין יד"ח לחם משנה.

[ובהמשך להאג"ק הנ"ל הרי בהשיחה (שמח"ת תשי"ז ס"ג) דיבר רבינו ע"ז שהריי"ץ כשהיה מחלק כוס של ברכה מברכת המזון היה מכוין בפירוש לא להוציא השומעין יד"ח בברכת בפרה"ג, ונשאל רבינו דלכ' א"כ נפל פיתא בבירא, דכל ענין הכוס של ברכה הוא השתתפותו של השומעין והריי"ץ, והרי הם לא יצאו בברכתו ובמה הם

שותפין אליו? ותי' רבינו דשני דינים יש כאן: א. חיוב לברך בהמ"ז על הכוס. ב. ברכת בפה"ג, ובהחייב לברך בהמ"ז על הכוס יש כאן השתתפות ורק בבפה"ג אין כאן השתתפות.

ואמר רבינו "דגדולה מזו מצינו בענין לחם משנה שמנהגנו שכאו"א מברך המוציא לעצמו, ומ"מ בעה"ב מוציא בני ביתו בלחם משנה שהוא בוצע (ואפי' לא נט"י עדיין שעדיין אין לו חיוב לחם משנה מוציא בעה"ב יד"ח לחם משנה) א"כ כ"ש וק"ו בבמה"ז שנתחייבו יחד לברך על הכוס, א"כ בעה"ב מוציא אותם יד"ח, אפי' אם יעשו בפה"ג בפנ"ע".

ובאמת דבר גדול הוא, וצ"ע מהו הסברה שיצאו יד"ח בלחם משנה שצ"ל שלמים, אחר שנבצעו בידי בעה"ב, וא"כ עכשיו עושין המוציא על פרוסה?

ועיין באשל אברהם (בהל' שבת רע"ד) שכתב "יוצאים יד"ח לחם משנה גם כשברך... בפני עצמו, מ"מ מצות לחם משנה על הבציעה קודם הנאת האכילה, מהני בכך שליחות...". היינו שלפי האשל אברהם לחם משנה אינו דין בברכת המוציא, כ"א שצריך לבצוע על שני שלמים קודם האכילה, ובזה מהני לעשות הבעה"ב שלוחו לבצוע, הגם שמברך המוציא אח"כ.

וקשה דהרי לכ' הא דשלימה מצוה מן המובחר, והא דלחם משנה בשבת הוא דין בברכת המוציא. דמהאי טעמא פסקינן כרבא (לט, ב) דמברך תחלה ואח"כ בוצע, ועיין בתוס' שם (ד"ה והלכתא) דאם מחתך הלחם אחר המוציא הו"ל היסח הדעת ולכן צריך לחתוך מעט קודם ברכה ולפרוס השאר אח"כ, ובשבת משום לחם משנה נזהרין מלחתוך עד אחר המוציא, [ולכן מנהג חב"ד בשבת לרשום בסכין על הלחם קודם ברכה דכל מה דאפשר לתיקוני מתקנינן כדי לא להפסיק בין ברכה לאכילה]. הרי שצ"ל שלימה בשעת הברכה, ומשמע שאל"כ הפסיד מעלת השלימה.

והנה בלקו"ש (חלק ל"ו פ' בשלח) שו"ט בהדין דלחם משנה אם הוא דין בסעודת שבת (דסעודת שבת היא חשובה ומחייב כפל מסעודה רגילה), או שהוא דין בבציעת הפת (היינו דבימות החול יש חיוב לבצוע על שלימה ושבת מחייב לבצוע על שנים). ומסיק דבשבת תרווייהו איתנהו ביה ולכן הובאה הסוגי' דלחם משנה ב' פעמים בש"ס חדא במס' ברכות (לט, ב) בהמשך לדין בציעה על שלימה, וחדא במס' שבת (ק"ז, ב)

בהמשך להדינים של סעודת שבת. אבל ביו"ט המחייב של לחם משנה הוא רק דין בציעה ולא סעודה, עיי"ש.

ולכ' לפי"ז שפיר י"ל האשל אברהם, דבשבת שחייב לחם משנה הוא דין בסעודה א"כ יוכל לעשות בעה"ב שלוחו לבצוע על ב' שלימות, ואפי' יעשה המוציא אח"כ נחשב כקובע סעודתו על ב' שלימות. ומ"מ עצ"ע ביו"ט שאז החייב הוא מדין בציעה, וגם צ"ע בחול שאז שלימה הוא דין בבציעה, האיך יצא ידי חובת שלימה אחר שנבצע.

ואולי נימא שברכה לחוד ובציעה לחוד, ואפי' קודם תקנת חז"ל לברך קודם האכילה שייד למימר שיש מעלה לקבוע סעודתו על שלימה דווקא, (מדין דרך ארץ, או נימא עפ"י מאחז"ל ברכות נה,א דשולחנו כמזבח, א"כ אכילתו כקרבן וצ"ל שלימה), ומ"מ אחר שתיקנו לברך קודם אכילה מכבוד הברכה הוא לברך על שלימה, ולכן יוכל לעשות בעה"ב שליח לבצוע בעדו על שלימה אפי' יצטרך לברך אח"כ.

ואולי י"ל שאדמוה"ז דיבר רק לפי הדין דמסובין יוצאין בברכתו של בעה"ב וא"כ הו"ל זקוקין לבעה"ב, אבל בזמה"ז שעושין המוציא לעצמם, א"כ כשיש להם לחם בפנ"ע אינם זקוקין לבעה"ב וא"צ לחכות לטעימה של בעה"ב, ועצ"ע.

נתינת מטבעות פדיון הבן בבת אחת או בזה אחר זה

הרב ארי' ליב צייטלין

מביא מחלוקת המפרשים בפירוש נתינת ה' סלעים בזא"ז אי הוי לכהן אחד או לכמה כהנים והנפק"מ ביניהם / מביא הסברת המהרי"ט אלגאזי בדין זה ומסקנתו דאינו אלא כדיעבד / מקשה עליו מכמה סברות ומוכיח שלא כדבריו מכמה מפרשים / מת' קושיית המהריט"א באו"א / מביא דברי הפת"ש בענין זה ומעיר שיש בזה ב' טעויות דפוס / לפי זה שקו"ט אודות הדרך הנכונה בנתינת המטבעות להכהן

איתא במס' בכורות (נא :) ת"ר נתנו לעשרה כהנים בבת אחת יצא, בזה אחר זה יצא. ובפי' בבת אחת כתב רש"י שהניח לפני כולן חמש סלעים והלך לו, אולם בפירוש בזא"ז נתחלקו הגירסאות ברש"י, הגירסא שלפנינו 'בזה אחר זה' – ולכהן אחר הכי תניא ליה בתוספתא יצא', והיינו שנתן בנפרד (בזא"ז) לכל אחד מעשרה כהנים חלק

אחד (חצי סלע) מה' סלעים, והוא גירסת המהרש"א, וכן הוא לפי השיטה מקובצת שם על הדף (אות ג') שכתב בגירסת רש"י 'בזא"ז – זה שחלק להן' (והשאר נמחק), והיינו שמפרש שאבי הבן נתן (להן – היינו) להעשרה כהנים בזא"ז, וכן הוא שיטת התוס' בד"ה דרבי מאיר (מח:), וכן פסק הרמב"ם בהלכות ביכורים (פרק יא, הלכה ט), וכ"פ להלכה בטור ושו"ע (סי' שה ס"ז).

אולם הב"ח (יו"ד סי' ש"ה) והפרישה (בס"ק י"א) גרסו ברש"י (וכן הוא במהר"י קורקוס (פ"א ז') ובדברי חמודות פ"ה סימן י' אות כח, ובצאן קדשים) 'בזה אחר זה – ולכהן אח' ד', והוא מתאים ללשון התוספתא (פ"ד ד') שרש"י מציין אליו 'נתן האב חמשה סלעים לחמשה כהנים בנו פדוי', נתן לו זו אחר זו בנו פדוי', והפרישה מסיים שכן נראה לו עיקר.

והב"ח ומהר"י קורקוס מבארים שהנפק"מ לדינא הוא בהנותן לעשרה כהנים בזה אחר בזה, דלפי הגירסא ברש"י 'ולכהן אחר' וכן לשיטות הרמב"ם והטשו"ע בנו פדוי, אולם לפי הגירסא ברש"י 'ולכהן אחד' נמצא דדוקא לכהן אחד אמרו בזה אחר זה בנו פדוי, משא"כ אם יתן לעשרה כהנים בזא"ז אין בנו פדוי.

והנה המהרי"ט אלגאזי בביאורו על הלכות בכורות של הרמב"ן (פ"ח אות פא ד"ה ועלה דתנן) הסיק שהדין של "בזה אחר זה יצא" אינו אלא כדיעבד ולא לכתחילה, והגיע למסקנה זו ע"י שהאריך להוכיח מדברי הרמב"ם (הל' מעשר פ"א הלכה ט"ו) ומדברי התוס' (חגיגה ו: ד"ה שאין להם שיעור) דכל מילתא דיש לו שיעור צריך שישלים השיעור בב"א ואם השלים לחצאין לא יצא, ולדוגמא בתרומה דיש לו שיעור ששים מדרבנן או מעשר דיש לו שיעור מן התורה, צריך שיפריש השיעור בב"א, ואם הפריש לחצאין לא חל שם תרומה ומעשר במקצת שהפריש עד שיפריש בב"א, ואפי' חזר והוסיף עד שהשלים השיעור אין לו דין מעשר עד שיתן מחדש שיעור ששים ומעשר בב"א, וא"כ הכא לענין פדיון הבן אמאי "בזה אחר זה (לכמה כהנים לפי הטשו"ע, ולכהן א' לפי הב"ח) - יצא" ?

ומתרץ דהא דאמרינן דכל דבר שיש לו שיעור אם הפריש פחות מכשיעור אין במעשו כלום אפי' כשישלים אח"כ, היינו כשהפריש קצת ובדעתו שלא להפריש יותר, ומשו"ה כיון שיש בו שיעור וזה רצה להפריש פחות מכשיעור שלא כדין מעשו בטלין, אבל

אם בדעתו להפריש השאר אלא שרצה להפריש לחצאין מקצת היום ומקצת למחר שפיר דמי (ועיי"ש שהביא תבלין לדבריו).

ומוסיף להקשות מדין ארבעה מינים דלפי בה"ג (בתוס' פרק לולב הגזול (לד:): ד"ה שתייה לקיחה תמה) יכול לצאת ידי חובתו אם מגביה כל חד וחד לחודי' והקשו התוס' עליו דדבר תימה הוא לומר כן דכיון דכולן מצוה אחת היא היאך יועילו בזה אחר זה ע"כ. הרי מתבאר מדברי התוס' דס"ל דכל שהוא מצוה אחת ל"מ בזה אחר זה אפילו בשדעתו מעיקרא להגבי' כל המינין, ולפי סברתם קשה מדין פדיון הבן דהיא מצוה אחת וה' סלעים מעכבין זה את זה, ועכ"ז מועיל בזה אחר זה?

ומתריך דשאני גבי פדיון כיון דמצוה זו תלויה בנתינת הממון אפי' בזה אחר זה חשיב בב"א, דכיון דבעינן שיתן כל השיעור דבלא"ה לא יצא, א"כ קמא קמא שנותן לא קנאו הכהן עד שישלם דכל שלא השלים לא יצא, והוא לא נתנו אלא אדעתי' שיהא בנו פדוי, וחשיב כנתנו בב"א דעד שעה שישלם כל מה שהתחיל ליתן חשיב כפקדון ביד הכהן, נמצא דבשעה שמשלם זוכה הכהן בכל וככתב אחת חשיב, וזה לא שייך בדין נטילת לולב דכל מין ומין בהגבתו אזדא לי' ואין כאן בב"א.

שוב הקשה מדברי הרמב"ם (הל' שקלים פ"א הלכה א') וז"ל 'ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולו כאחד בפעם אחת' עכ"ל. וצריך להבין מ"ש מפדיון הבן דאפילו בזה אחר זה יצא ובמחצית השקל צריך בב"א, דפשט דברי הרמב"ם לענין מחצית השקל נראה דאפילו בנתן מקצת ודעתו להשלים לא מהני בזה אחר זה ומ"ש מפדיון?

ומתריך דלכתחילה דוקא קאמר שיתן בב"א למצוה מן המובחר אבל בדיעבד אפשר שיצא בנתינתו לחצאין, א"כ נימא נמי לענין דינא דבפדיון נמי היינו דוקא בדיעבד כלשון הברייתא "נתנו בזא"ז יצא", אבל לכתחילה צריך ליתן בב"א.

נמצא לפי מסקנת דבריו דהא דאמרינן בזה אחר זה בנו פדוי אינו אלא בדיעבד, ולעולם צריך שיתן לכתחילה בב"א בין אם נותנו לכמה כהנים ובין כשנותנו לכהן אחד.

ולכאורה הוא פלא וחידוש גדול, דהתיינת לרש"י לפי הפרישה דהדין 'בזה אחר זה' של הברייתא איירי לכהן אחד, הרי בזה אמרינן כעת דאינו אלא בדיעבד ולכתחילה יתנם

בב"א, אולם לשיטת הרמב"ם והטושו"ע (ולגירסא האחרת ברש"י) דכוונת הברייתא בדין זא"ז הוא לעשרה כהנים, א"כ הרי הגם שהברייתא דנה באופן הנתינה בזא"ז או בב"א לכמה כהנים, מ"מ התעלמה הברייתא לגמרי מדין ואופן הנתינה לכהן א', ומשמעות הפשוטה היא שאין נפק"מ באופן הנתינה לכהן א', וא"כ פלא הוא וחדוש לומר דלכתחילה יש ליתנו בב"א, שלא הוזכר בהברייתא ולא בכל הראשונים והפוסקים.

וגם עצם סברתו להקיש דין פדיון הבן למחצה"ש אינו חלק כ"כ, שהרי מצינו מגדולי האחרונים שביארו דברי הרמב"ם 'ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולו כאחד בפעם אחת', דהוא דין מיוחד אצל שקלים דוקא:

בקריית ספר להמבי"ט מבאר שהרמב"ם למד את דינו מהכתוב אצל שקלים 'לא ימעיט', דאי למימר שיתן חצי שקל הוה סגי לכתוב 'יתן חצי שקל', וקאמר לא ימעיט דרוצה לומר שבהנתינה עצמה "לא ימעיט" ממחצית השקל.

גם הרי"ף פערלא הסכים (בביאורו לרס"ג ח"א עשה ז' צג ע' ג, וראה גם קמח ע' ג) שהחיוב ליתן מחצית השקל בפעם אחת היא מקרא דהדל לא ימעיט (ועיי"ש מה שמוסיף על המבי"ט).

והחילוק בין מחצית השקל לפדיון הבן מבואר ממה שכתב הגאון הרגזובי (צ"פ מהדרו"ת ע' 156 ובכ"מ) דמחצית השקל הוי שיעור עצמי ולכן אם לא נתן כל השיעור אין בו כלום, משא"כ פדיון הבן הוי שיעור המצטרף ולכן שפיר אפשר לתת המטבעות בזה אחר זה (ראה משנ"ת בזה בלקו"ש חט"ז ע' 384 ואילך).

ניתרה מזו גם בשיעור עצמי כבר העיר רבינו 'לכאו' צ"ע, שהרי דין זה (נותנו כולו כאחת בב"א) מצינו רק גבי מחצה"ש, ולא לגבי כופר ובשאר ענינים שהשיעור שלהם הוא שיעור עצמי' (סה"ש תש"נ ע' 302 הערה 50).

ולפי זה אזיל ל"י קושייתו של מהרי"ט אלגזי ואין ללמוד חיוב נתינה לכתחילה בב"א אצל פדיון הבן ממחצית השקל, ושפיר אפ"ל דבפדיון מהני נתינת ה' סלעים בזא"ז אף לכתחילה.

[ולדידי קשה בדברי מהרי"ט"א הרי אם באנו לדמות דין נתינת ה' סלעים לנתינת מחצית השקל א"כ הוי לן למיסר נתינה של יותר מה' סלעים ע"ד מחצה"ש דהעשיר

לא ירבה כתיב, וזאת לא מצאנו בשום מקום, אעכצ"ל דהא לחודא והא לחודא, גם יש להוסיף, דאצל שקלים משמעות דעת הרמב"ם הוא דגם בדיעבד אינו עולה לו וא"כ ע"כ אינו דומה לפדיון הבן.]

ועוד זאת הרי"פ פערלא מביא שם דאין דברי הרמב"ם (בשקלים) מוסכמים בזה, דבערוך (ערך טבע שני) מבואר דחולק בזה על הרמב"ם, ודעתו דיכול ליתן מחצית השקל בשנים ושלשה פעמים (אולם ראה בפירושו הר אפרים למס' שקלים פרק שני דמפרש הערוך באופן שיתאים גם לשיטת הרמב"ם).

ויש שהביאו שגם הרמב"ן אינו מסכים להרמב"ם בזה, שהרי כתב בפירושו ריש פ' כי תשא (פסוק טו) ד'והדל לא ימעט' הוא לעיכובא, ולכן היו תורמין על העתיד לגבות כדי שאם העני נתן בינתיים פחות ממחצית השקל ועומד להשלימו, יועיל לו התרומה על העתיד לגבות שלא יעבור באיסור 'והדל לא ימעט'.

וא"כ שוב אין הכרח לומר דנתינת ה' סלעים בזא"ז אינו אלא בדיעבד, שהרי כנ"ל י"א שגם במחצית השקל מותר ליתנם לכתחילה בזא"ז.

והנה הפתחי תשובה (יו"ד סימן ש"ה סק"י) כתב בדין זא"ז, וזה לשונו (כפי שנדפס בדפוסים הרגילים): עיין בחכמת אדם כלל ק"נ דין ב' שכתב דאף דמלשון הגמ' והפוסקים שכתבו "יצא" משמע דלכתחילה לא יעשה כן, נראה דלאו דוקא הוא דלא יהא אלא שאר מתנות כהונה [לעיל סימן סא סעיף ט'], וכתב עוד שדעת הפרישה בשם רש"ל דלכהן א' צריך ליתן בב"א ע"ש, [וע' בתשו' חת"ס ס"ס רצ"ז שכתב וז"ל ונ"ל דאין יכול לכתחילה לחלק ה' סלעים לב' כהנים דכל שנתנה בו תורה שיעור אם מחלקו הו"ל חצי שיעור אע"ג דבדיעבד יוצא ע"י צירוף מ"מ מצוה מן המובחר לאכול השיעור בב"א או ליתן שיעור נתינתו בב"א עכ"ל, ולא ידעתי מה יענה בהא דסי' ס"א הנ"ל דמבואר דאין קפידא רק בכדי נתינה ולא בהשיעור], עכ"ל הפתחי תשובה.

ויש להעיר עמ"ש 1) במ"ש דהלשון 'יצא' משמע דלכתחילה לא יעשה כן, ולא דוקא הוא וכמו שהוכיח כן מדין מתנות כהונה, יש להעיר ממ"ש באמרי בינה דעכצ"ל שאינו לשון דיעבד דא"כ גם הרישא בנתנו ל' כהנים בב"א הוי יצא רק בדיעבד, ואמאי הא שפיר קא עבד אלא עכצ"ל דלאו דוקא הוא, אולם מדברי החת"ס משמע דגם בנתנו לכמה כהנים הוי רק בדיעבד, 2) כבר העירו כמה שמ"ש דעת הפרישה בשם

רש"ל ט"ס הוא, וצ"ל בשם רש"י, (3) כ' בשו"ת מנחם משיב סימן ג' דמ"ש לכהן א' צריך ליתן בב"א ט"ס הוא, וצ"ל לעשרה כהנים בב"א כמו שהוא אליבא דאמת ע"פ שיטת רש"י (לגירסתם) דלכהן א' מותר אפי' בזא"ז, (וכ"כ בשו"ת בית אב חמישאי ע' 240, וגם בשו"ת מהרשד"ה תשובה פ"ח). (4) בדפוסים החדשים תיקנו הלשון 'דלכהן א' א"צ ליתן בב"א'.

[ומדאתינא להכי, אשתקד זכיתי לקיים מצות 'פדיון הבן' בפדיית בני בכורי, ונסתפקתי באופן הנכון של נתינת המטבעות להכהן, האם יש לתת כל החמש סלעים בנתינה אחת או יש לתת אותם באופן שמפרט המטבעות בזה אחר זה ליד הכהן, וכאשר ביררתי ושאלתי אצל כמה כהנים ורבנים מאנ"ש קיבלתי תשובות סותרות, יש שאמרו שיש לתת בבת אחת, ויש שאמרו שקבלה בידם שיש לתת בזא"ז, ויען שלא הצלחתי לשמוע מהם מקור ויסוד בהנהגה זו, וגם יש מקום לומר שאין שום נפק"מ דגם אם מפרט המטבעות בזה אחר זה הרי עדיין נחשבת הנתינה כבב"א, מ"מ הרי לפי הנ"ל יש מקום לומר שהדיוק לתתם בב"א נובע מדברי הפת"ש לפי הגירסא המוטעית הנ"ל, ולאידך מסתבר לומר כנ"ל שכל זמן שהוא עסוק בנתינת הה' סלעים נחשב כנתינה בבת אחת גם אם מוסרם לכהן מטבע אחר מטבע (אלא שלא מצאתי מקור לזה במפורש), בכל אופן לא מצאתי ענין בנתינת המטבעות ליד הכהן בזה אחר זה דוקא, ואולי הוא כדי לפרט להכהן מה שנותן לו, אלא דאי משום הא הרי מספיק שהכהן יפרטם אח"כ וכנהוג].

שונות

פרקים בעריכת הירושלמי

הרב יוסף יצחק קעלער

סוגיא דצאת הכוכבים

על המשנה הראשונה במסכת ברכות: 'מאימתי קורין את שמע בערבין? משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן', גרסינן בתלמוד בבלי (ברכות ב, א ואילך): "מכדי כהנים – אימת קא אכלי תרומה? משעת צאת הכוכבים – ליתני: משעת צאת הכוכבים! מלתא אגב אורחיה קמשמע לן, כהנים אימת קא אכלי בתרומה – משעת צאת הכוכבים, והא קא משמע לן: דכפרה לא מעכבא; כדתניא [בתורת כהנים פרשת אמור על הפסוק "ובא השמש וטהר – ואחר יאכל מן הקדשים"]³: 'ובא השמש וטהר – ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה, ואין כפרתו [שבא למחרת בבוקר] מעכבתו מלאכול בתרומה'.

[וכתב בעל המאור שגירסת כל הגאונים היא:] ומאי דהאי ובא השמש – ביאת אורו (שקיעת אור השמש עם יציאת הכוכבים), והאי וטהר – וטהר יומא (שהיום נטהר מאור השמש)? דילמא ביאת שמשו (שקיעת גוף השמש) הוא, ומאי וטהר – טהר גברא (שכאשר השמש שוקעת נטהר האיש ויכול לאכול תרומה)³. אמר רבה בר רב

3. והקשה רעק"א בחידושו על הש"ס ותשובותיו: דמכיון שחייב קריאת שמע ואיסור אכילת תרומה בעודו בטומאתו היא דאורייתא, א"כ אפילו אם יש לנו ספק אם הלילה התחיל בשקיעת השמש (ויכול הכהן לאכול תרומה) – מ"מ מצד הספק אינו יכול לאכול תרומה עד שיהיה ודאי לילה; וא"כ מהי קושית הגמרא? [ועיין שם שהאריך בכמה אופנים על דרך הפלפול].

ולפי פשוטו, קושיא מעיקרא ליתא. שאין קושיית הגמרא דאולי שעת אכילת תרומה היא לא משעת צאת הכוכבים (שהרי מכיון שבברייתא מפורש שזמן קריאת שמע היא צאת הכוכבים ודאי זהו זמן אכילת תרומה), אלא: מהיכן אנו לומדים שזמן אכילת תרומה הוא מצאת הכוכבים (שאלמלא שהיה לנו לימוד מפורש על זה, הרי מפשטות לשון הפסוק משמע: ד"ובא השמש" היינו שקיעת החמה, ו"טהר" משמעו שהאיש נטהר!).

שילא: אם כן (דהאי קרא וטהר לשון נטהר ממילא הוא) לימא קרא: ויטהר, מאי וטהר? טהר יומא, כדאמרי אינשי: איעכב שמשא ואדכי יומא!

במערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמיע להו, ובעו לה מיבעיא: האי ובא השמש - ביאת אורו הוא, ומאי וטהר - טהר יומא; או דילמא: ביאת שמשו הוא, ומאי וטהר - טהר גברא? והדר פשטו לה מברייתא, מדקתני בברייתא: 'סימן לדבר צאת הכוכבים' - שמע מינה: ביאת אורו הוא, ומאי וטהר - וטהר יומא".

ולהעיר דהא דבמערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמיע לה ואיבעיא דבני מערבא, לכאורה היינו דגרסינן בתלמודא דבני מערבא (ירושלמי ברכות פ"א ה"א): "אנן תנינן: 'משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן', תני רבי חייא: 'משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת'; ותני עלה: קרובים דבריהן להיות שוין". ופרכינן עלה בירושלמי שם: "איתא חמי: משעה שהכנים נכנסין לוכל בתרומתן - יממא הוא ועם כוכביא הוא, משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת".⁴ - שעה ותרתי ליליא הוא; ואת אמרת קרובים דבריהן להיות שוין?!" כלומר: משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן בעוד יום הוא ועם יציאת הכוכבים. ולא נתפרש עדיין בהאי תלמודא אם זמנו ביציאת כוכב אחד (ואם זהו בכוכב הנראה קודם שקיעת השמש) או ביציאת כוכב הראשון מאלו שאינם נראים ביום או ביציאת הכוכב השני וכיוצא בזה. (ואילו משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן בלילי שבת הוא שעה ושתי שעות בלילה - מכיון שדרך בני אדם להאריך בתפלת ליל ערבית של שבת ולהתכוון לקראת תפלה זו בהתבוננות בגדלות הבורא וללמוד קצת אחרי התפלה קודם שנכנסין לאכול את פתן בלילי שבת).⁵

4. וניכר דיוק הירושלמי בלשון התנאים, שנוסח המשנה הוא: "שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן" כלשון בני ארץ ישראל. ולשון רבי חייא (שעלה מבבל לא"י) הוא "שדרך בני אדם נכנסין לאכול" כלשון בני בבל.

5. ומשנינן בתלמוד ירושל מי שם: "אמר רבי יוסי: תיפטר באילין כופרניא דקיקייתא דאורחיהון מסתלקא עד דהוא יממא, דצדי לון מיקמי חיותא", שרבי יוסי בר זביד אמר שיש ליישב את הברייתא דרבי חייא שזמן קריאת שמע היא משעה שדרך בני אדם לאכול פתן בלילי שבת - בא לו בני כפרים הדקיקים שאין שם הרבה בני אדם, שדרך לצאת מבית הכנסת קודם התחלת הלילה גם בלילי שבת מכיון שהם יראים מפני החיות.

והא ד"הדר פשטו לה מברייתא" הוא בהמשך הסוגיא בירושלמי שם שהביאו את המשך הברייתא דרבי חייא "סימן לדבר משיצאו הכוכבים, ואף על פי שאין ראה לדבר זכר לדבר: ואנחנו עושים במלאכה וחציים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים" [והכי תניא בתוספתא ברכות א, א]; נמצא שיציאת הכוכבים⁶ הוא זמן אחד עם שעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן (שהמשנה בנגעים "העריב שמשו – אוכל בתרומה" לא בריר לן עדיין אם הכוונה הוא לשקיעת גוף השמש או לשקיעת אורה ביציאת הכוכבים).

מצות בית דין שיהיו בו כהנים ולוים

הרב פרץ א. הכהן רבקה

עה"פ (שופטים יז, ח-ט) "כי יפלא ממך דבר..וקמת ועלית אל הכהנים הלויים" שנינו בספרי "מצות בית דין שיהיה בו כהנים ולוים" וכן הביא הרמב"ם ז"ל בהלכות סנהדרין פרק ב. בכל אופן, אין המצוה לעיכובא. והגם דנקט הספרי לישנא ד'מצוה', אין הכוונה למצות עשה גמורה אלא כמצוה לכתחילה, ובדיעבד כשר בסנהדרין של ישראלים מיוחסים בלבד.

בכמה מקומות הובא הברייתא ד"הוקשו ריבים לנגעים" (תוספתא נגעים א,ה). ספרא לויקרא יג,ב. דברים רבה פה, א. ועוד). ויש שתמהו שלכאורה, כשם שבהוראת נגעים מצווים הכהנים בני אהרן לפסוק הגמר דין ולעיכובא, כן הי' צ"ל בריבים שבין איש לאחיו דיצטרכו לדון לפני הכהן או לכה"פ שיהיו בין השופטים איש כהן?⁷

6. אליבא דרבי יהודה הכוונה ליציאת שני כוכבים כדמוכח בסוגיא דבין השמשות בשבת לד, ב ואילך, ואליבא דרבי יוסי הכוונה ליציאת שלשה כוכבים.

7. חיים שנים ישלם (להרב שמואל ויטאל בן הרח"ו ז"ל) למשנ"ת ה' תומא" צ ט א. ליקוטי חבר בן חיים (הרב חזקיה פלוט תקע"ח-תרנ"ה) למשנ"ת הלכות תומא" צרעת ט, ב ועוד.

אולם בשאלות דרב אחאי גאון (שאלתא צ"ח) וגם בתוס' רי"ד⁸ כתבו דבפשטות אין ריבים דומים לנגעים בפרט זה לעיכובא, כי בפרשת הזקנים -דהיינו בעת שציווה הקב"ה למשרע"ה - כתיב (בהעלותך יא, יז) "ונשאו אתך", ולקחו זקנים מכל הי"ב שבטים לשפוט בין איש לגירו.

אמנם, אין הדברים פשוטים כל כך, כי שנינן בספרי בפרשת הברכה המיוחדת לשבט הלוי (וזאת הברכה לג, יו"ד) "יורו משפטיך ליעקב" - "שכל הוראות אינן יוצאות אלא מפיהן"⁹. בנוסף, יש מצוות דאורייתא שהוראתם צריכים וחייבים להיות על פי הכהנים בני אהרן, ומהם - שומת ערכין של קרקעות, מטלטלין ואדם. וגם מצוות הנגעים בבתים, בגדים ואדם. וגם האיסור להורות בשכרות נאמר לאהרן ולבניו.¹⁰

בנוסף להכתובים הנ"ל יש פסוקים נוספים המוכיחים על ייעוד הכהנים להורות בתורה. אמנם, בתשובות החתם סופר ז"ל¹¹ הסביר כי כתובים הללו נחשבים כ"דיבר הכתוב בהוה" בלבד ודרך ההוראה לצאת מפי הכהן והלוי בעת שיושבים על אדמתם ומתפרנסים בתרומה ובמעשר - ואילו כל ישראל כשרים לכך. וכעין זה פירש בעל ה"עזרת כהנים" לספרא על פרשת איסור ההוראה בשיכרות.

8. פסקי הרי"ד למסכת סנהדרין, דף לד :

9. ויש להעיר מביאור הידוע על הלשון **אין..אלא** שמצייין שלילת דבר שהיינו טועים לכלול אותו, ולכן נקטינן השלילי לשלול אותו 'הוה אמינא'. שתי דוגמאות לדבר : א : **אין** ראשית **אלא** חכמה' בלשון שלילה דווקא, והכוונה לשלול את הכתר שאיננו בכלל פרצופי העולם (שעת רצון לזח"א דף ג :). ב : **אין** מעמידן בסנהדרין **אלא** בעלי קומה, שעליו מפרש בעל המנחת חינוך (מצוה תצ"א ס"ק ז) ש"זה הלשון משמע לעיכוב" .

ולאידך, לפעמים אמרינן האי "אין אלא" לאו דווקא הוא, וראה כדוגמא תוספות למסכת שבת דף סג.

10. ובמאמרי אדמו"ר האמצעי (קונטרסים דף תקמ"ו): "עיקר בחינת הבירורים דנוגה להבדיל בין טמא לטהור כו' הוא בבחינת החכמה כח מ"ה דחכמה דאצילות בבריאה. ושרש הכהנים הוא מבחינת חסד דאור אבא..ולזה הטעם הכהנים המה המורים כל הוראת איסור והיתר לישראל כמו שנאמר יורו משפטיך וכו'."

וכן בפירושו הרלב"ג עה"ת (ויקרא י, יא): זה לכהן באזהרה לפי מה שנתבאר בזה המקום וישראל אינו באזהרה לפי שזה הדין יותר ראוי בכהן כי השגגה תהיה בהוראתו תזיק יותר לפי שהוא משותף לכל ישראל בענין ההוראה כענין שנאמר "יורו משפטיך ליעקב.." ו"כי יפלא ממך דבר למשפט..ובאת אל הכהנים הלויים" ואין הענין כן בישראל המורה הוראות.

11. שו"ת חתם סופר, חלק אורח חיים, סימן רח.

אמנם, יש מקום כאן לעיון, כי הכלל דדיבר הכתוב בהוה אינו מדה בפני עצמה שרשאים לדרשו במקום שלבו חפץ, אלא הוא סניף להמידה הי"ח של הל"ב מידות של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי שנקראת דבר שנאמר במקצת והוא נוהג בכל בכך יוצא דהפסוקים כמו "על פיהם יהיה כל ריב" (שופטים כא, ה) ו"ובאת אל הכהנים" (שם יז, ט) ו"להורות את בני ישראל את כל החוקים אשר דיבר ה' אליהם ביד משה" (פרשת איסור ההוראה בשיכרות - שמיני יו"ד, יא) ו"על ריב המה יעמדו" (יחזקאל מד, כד) ו"כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהו" (מלאכי ב, ז) הרי הם נאמרו במקצת (הכהנים) אבל בעצם נוהגים בכל (ישראל). וכמובן שזה א"א לומר כי המשך הכתוב (שופטים כא שם) "וכל נגע" מוכיח שהעמדת הכהן הוא לעיכובא. וכן מפורש בספרי שכוונת "כל ריב" מכוון בדווקא לג' דברים שג"כ טעונים העמדת הכהנים: ריבי סוטה, ריבי פרה¹², וריבי עגלה ערופה.

וכן בפירוש מדרש תנאים (של הרז"ו אינהורן) להל"ב מידות של ר"א בנו של ריה"ג מבואר שאין לומר דיבר הכתוב בהוה אלא היכא דמוכח טובא¹³. ויש כאן מקום לעיין, היכן "מוכח טובא" שעניין הריבים מסורה לכל השבטים?

אלא בתורה כן מוכח טובא דכל ישראל כשרים לדון, ו"פרשת הזקנים" מוכיח. דשם כתיב "ונשאו אתך" ואתך בדומים לך, וכשם שמשה היה זר ודן כן השבעים זקנים ידונו. ואמנם יש קצת עיון כאן כי בלישנא דפרשת הזקנים מצינו לישנא ד"כל הדבר הקטן ישפטו הם" (יתרו יח, כב) ואילו כלפי הכהנים הלויים כתיב "כי יפלא ממך", דמשמע "דבר גדול". ואיני אומר קבלו דעתי בזה, ועדיין אני דורש ה"אמת הבנין" למה חז"ל קבעו לפעמים שהוראת הכהן הוא דווקא לעיכובא ועל איזה תחומים כולם רשאים לדון.

12. כפתיחת פרק ג וסוף פרק ד דמשניות מסכת פרה. ולהסברה למה יש ריב בעשיית הפרה ראה ספרי ע"פ רד"פ, דברים לג, י. וגם פירוש זרע אברהם לספרי שם.

13. וכמו כן הובא בספר טוב ראי דף ר"ח (י"ם תשע"א, צוטט מפירוש הרב א"י הכהן קוק אורח משפט לשו"ע חו"מ ה, ה).

כתיבת ספר תורה או החזקת לימוד התורה: איזה עדיף?

הרב שמעון הלינגער

באגרת קודש¹⁴ כותב רבינו לאשה אחת:

”... כותבת ע”ד שתי אפשרויות לזכרו ולזכותו של אדם יקר וחביב, קניית ספר תורה או בניית היכל בבית הכנסת וכו’.

והנה יש עוד אפשרות שלישית שיש לה קדימה לגבי ב’ האפשרויות הקודמות והיא “אימוץ” אברך הלומד תורתנו הנצחית כלומר החזקת אברך בישיבה לומד תורתנו הק’.

כתבתי אברך לשון יחיד, אבל כמובן שיכול להיות יותר מאחד, כפי יכולתה...”

והנה ידועה שיטת רבינו¹⁵ במעלת העסק למצוא מקורות לדברי רבותינו נשיאינו (והוא יותר “חסדישער”), ע”כ טרחתו לברר וללקט היסודות לדברי רבינו אלה.

גודל מצות החזקת לומדי תורה

הנה ידוע בכלל גודל מעלת המחזיקים לומדי תורה, עד שבמדה מסויימת עולה מעלתן על הלומדים עצמן.

וכבר אמרו חז”ל עה”פ¹⁶ “שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך”: “זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר, ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה.”

14. מיום ר”ח שבט תשל”ה – נדפס באג”ק ח”ל ע’ צב [ההדגשות הם מהמעתיק].

15. מכתב מיום ט’ טבת תשי”א (נדפס באג”ק חכ”א ע’ קיז): “.. ומש”כ אשר י”א שאין נוגע כ”כ למצוא מקור או מקום מחז”ל או דין שהובא בדא”ח כי זהו בעצמו המקור - אני לא כן הוא עמדי. ולא עוד, אלא כשרואים במקור הרי כמה וכמה פעמים נתוסף הבנה גם בהענין בדא”ח. - ולכאורה הוא גם חסידישער, לומר אשר ישנו מקור ואני לא מצאתיו, מלומר שאני יודע ברור שאין מקור והרבי חידש זה ע”פ הוראה וכו’. - ובמוחש נראה בהגהות הצ”צ בדא”ח עד כמה נתיגע בזה.”

16. דברים לג, יח. הובא ברש”י שם.

מוסף על אלה המה דברי אדמו"ר הזקן¹⁷ אשר אלו התומכים בלימוד התורה ממשיכים המשכה נעלית יותר מהלומדים עצמם, מפנימיות א"ס ב"ה¹⁸.

אך על אף שנתבאר גודל מעלת תמיכת לימוד התורה, מ"מ שומה עלינו לברר מקומו ויחסו לעוד מצוות. שהרי חלק מעבודת האדם הוא לברר בין כמה דברים טובים, ולבחור את היותר מובחר ומוכרח במצבו הוא. ודוקא ע"י העיון הנכון ידע להקדים המוקדם ולאחר המאוחר כפי רצון השי"ת¹⁹.

17. דבריו אלו הובאו ב'היום יום' בשמחת תורה בזה"ל: "בשמחת תורה תק"מ אמר רבינו הזקן: עץ חיים היא למחזיקים בה - אלו בעלי השגה הלומדים תורה. ותומכי' מאושר - אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה. מאושר - גליקלאך, כדאיאת בזהר (ח"ג נג. ב) אל תקרי מאושר אלא מראשו, דע"י עבודתם ממשיכים מראשו היינו מפנימיות הא"ס ב"ה, וכמעלת הרגל המקיים את הראש דוקא". והנה אף כי כאן לא הוזכר החזקת לומדי תורה בגשמיות, אך בדה"ע עץ חיים תרצ"ט (מקור הציטוט שבהיום יום) בסופו (סה"מ תרצ"ט ע' 72) מפרש כן.

וכן מצינו עד"ז בריבוי מקומות במכתבי רבינו, ולדוגמא (אגרות קודש ח"ד מכ' א'צ'): "כדאי לעורר את הבעה"ב העסקנים שבישיבות, אשר ישתדלו, בהמצאם בנאות דשא להנפש, לנצל כל הזדמנות שנפגשים או בפנים חרשות לקרבם לעזר הישיבות, ולהסבירם אשר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי' מאושר. ואל תקרא מאושר אלא מראשו, שהם ממשיכים מראש כל ההמשכות וההשפעות (זח"ג נג, ב. ד"ה עץ חיים תרצ"ט)".

18. מיוסדים על דברי זוהר ח"ג דף נג, ב: עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר, עץ חיים דא אורייתא דאייה אילנא עלאה רבא ותקף. . ותומכיה מאושר מאן תומכיה אלין אינון דמטילין מלאי לכיסן של ת"ח כמה דאוקמוה, ותומכיה זכי לנביאי מהימני דיפקון מניה, מאושר אל תקרי מאושר אלא מראשו אינון תמכין לאורייתא מראשו ועד סופו. . דאינון דמטילין מלאי לכיסן של ת"ח אינון תמכין לאורייתא מרישא עד סיומא דגופא וכל מהימנותא ביה תליא ואתמך וזכי לבנין דיתחזון לנביאי מהימני."

ידוע הבטחת כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע (הועתק ב'היום יום' ט תמוז): "אלע אידישע עלטערן וועלכע באדארפען האבען א ספיציעלע ישועה און הצלה פאר זייערע קידער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער." והוא לכאורה מיוסד על דברי זוהר אלו שתומכי התורה יזכו "לבנין דיתחזון לנביאי מהימני."

19. ראה לדוגמא שיחת שמח"ת תשמ"ב (תו"מ תשמ"ב ח"א ע' 264): "והנה, ישנם כאלו שהבינו ענין זה [מעלת ההקפות משום היותה מנהג כמבואר בדא"ח] באופן מוזר ביותר - היפך השו"ע - באמרם שעפ"ז יוצא שעיקר תכליתו של יהודי הרי זה ענין ההקפות, וכל שאר הענינים הם טפלים בלבד כו'. ועפ"ז רצו הם לומר שכאשר ישנם ב' אפשרויות: שמיעת תקיעת שופר ללא ברכה, או שמיעת הברכה ללא שמיעת תקיעת שופר - עדיף לשמוע את הברכות מאשר לשמוע תקיעת שופר, כי תקיעת שופר היא מן התורה, והברכות הן מדרבנן, והרי ישנה מעלה בדברי סופרים לגבי דברי תורה. ועד"ז כאשר ישנם ב' אפשרויות: להתפלל תפלת מוסף, שהיא כנגד הקרבנות, וקשורה עם ניסוח היין כו', או ללכת להקפות - צריכים לעזוב את כל שאר הענינים ולרוץ ל'הקפות', מאחר שה'מנהג' ד'הקפות' הוא נעלה יותר מכל שאר הענינים, הן ענינים מן התורה, והן ענינים שמדברי סופרים.

"הנה סברא זו היא סברה 'פראית', ובאה כתוצאה מלימוד בדרך עקלתון כו' - מאחר שזהו היפך השו"ע לגמרי! בודאי שקיום מצוה מן התורה קודם לקיום מצוה מדרבנן, וקיום מצוה מדרבנן קודם לקיום 'מנהג ישראל'! ולאידך - אין זה בסתירה להמבואר אודות גודל המעלה דבריי סופרים לגבי דברי תורה, וגודל המעלה ד'מנהג ישראל' לגבי כל הענינים... עיין שם ביאור הדברים בארוכה.

החזקת לימוד התורה או כבוד להשי"ת: איזה מהם קודם?

והנה לכאורה ה' אפשר לומר שכתובת ספר תורה קודם להחזקת לומדי תורה מפני שיש בה כבוד גדול להשי"ת יותר מהיושב ולומד בביהמ"ד. כי היושב בביהמ"ד לומד לעצמו, אך כתיבת ס"ת והקריאה בו ברבים יש בו פאר וכבוד רב בפני עם ועדה. אך בדברי חז"ל מצאנו שאינו כן.

בתלמוד ירושלמי²⁰ מביא שאלה כזו בענין בנין בתי כנסיות מפוארים שהם בוודאי כבוד גדול להשי"ת, ומ"מ כתב שהחזקת ת"ת עדיפה. וז"ל הירושלמי [עם פי' קרבן העדה]:

"רבי חמא בר חנינה ורבי הושעיה הוון מטיילין באילין כנישתא [בבתי כנסיות] לוד. אמר רבי חמא בר חנינה לרבי הושעיה: כמה ממון שיקעו אבותי כאן [שהם בנו בתי כנסיות אלה משלהם]. אמר ליה: כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן, לא הוה אית בני נש דילעון באוריתא? ! וכי לא היו בני אדם שיעסקו בתורה והיה ראוי להוציא ממון זה עליהם לפרנסתם? ! ונראה שהיה ידוע לר' הושעיה שהיו עניים בני תורה בזמן ההוא שביטלו תורתם מדוחק הפרנסה, והיה ראוי לאבותיו של ר' חמא לפרנסם ולא יקפידו על הציור של בנין ביהמ"ד".

מוכן שאין בזה סתירה כלל לדברי רבינו בשיחת ש"פ עקב תשי"א (לקו"ש חי"ט ע' 90) שאין לאדם להגביל א"ע מעבודות נעלות ולדחותם. וכמו שביאר רבינו במק"א (סה"ש תשמ"ט ע' 646) שאף שיש לאדם קב"ע מוחלטת לרצון השי"ת בלי הבדל יהי' מה שיהי', מ"מ זה גופא הוא רצון השי"ת שיקדים המוקדם ויאחר המאוחר כפי הסדר שקבע בתורה. וק"ל.

וראה מאמרי אדה"ז הקצרים פ' חקת (ע' פז) שהזהיר ע"ד החלפת מצוות חמורות וקלות, וז"ל: "זאת התורה אדם. כמו שיש באדם ראש וגוף ורגלים כמו"כ יש במצוות קלות וחמורות והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה ומ"מ החמורה קודמת להזהר בה אשר ע"כ היא נק' חמורה אלא שחכמינו ז"ל הזהירו מאד להזהר ג"כ גם במצוה קלה כמו בחמורה ועכ"פ צריך לידע איזה קלה ואיזה חמורה. וזהו כשהאדם קרוב אל האמת והתורה מנהגת אותו אבל כשנופל אצלו נעשה אצלו הקל חמור והחמור קל, ומכ"ש כשנופל ויורד מכל התורה שאז תופס חומרא אשר לא כתובה כלל בתורה, וכנגד זה יורד מחומרות התורה ומיקל בתורה ח"ו. ומזה תבין הוידי [דרבינו נסים] אשר [החמרת] הקלתי [ואשר הקלת] החמרתי, ולכאורה מה פשעו ומה חטאתו בזה, ועם הנ"ל יובן שתפס חומרא שלא כדת של תורה מוכרח הוא שירד ממדריגות התורה ונופל ממנה ובודאי קל הוא שמיקל בה מצד אחר במה שהחמירה תורה (וזהו אמרם בירושלמי לא דייך כו') ע"כ וד"ל".

20. מס' שקלים פ"ה ה"ד.

וראה תורת מנחם חי"ג ע' 237: "וע"ד המגיפה רח"ל שבמדינה זו, שמשקיעים מאות אלפי דולרים בבניני מרכזים (סענטערס), ולא מבטיחים שיוכלו לשלם ל'מלמד' את הדולרים האחדים שמגיעים לו כדי שיוכל ללמוד עם עוד עשרה ילדים. . . מוטב ה' להשקיע בכל הענינים החיוניים שאפשר להשיגם בפחות כסף – אע"פ שבאופן כזה היו צריכים ללמוד ולהתפלל בבנין שיהי' עשוי לא משיש, ואפילו לא מלבנים, אלא מעץ פשוט!"

ועוד כתוב שם :

"רבי אבון עבד אילין תרעייה דסדרא רבא [אלו הפתחים של ביהכ"נ הגדול]. אתא רבי מאנא לגביה, אמר ליה: חמי מה עבדית [הי' משבח עצמו ראה מה שעשית]. אמר ליה: וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות, לא הוה בני נש דילעון באורייתא?!"
 רואים א"כ, שמעלת לימוד התורה עולה על מעלת בניית בנין מפואר להשי"ת, אף שהוא כבוד והידור גדול. ועד"ז בנידו"ד עדיף להחזיק לומדי תורה מכתובת ס"ת, ובזה יתרבה כבוד שמים²¹, וזהו העילוי להנשמה היותר גדולה.²²

מצות כתיבת ספר תורה

והנה לכאורה יש לדון בזה מבחינה אחרת, והוא שמצוה "על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו"²³, ובוודאי חובת גברא קודמת להחזקת אחרים ללמוד. ומה שיעץ רבינו לכתוב ס"ת הוא משום שהשאלה היתה מאשה שאינה מחוייבת במצוה זו. אבל לאיש אכן נאמר שכתובת ס"ת עדיף.

ואכן יש שהביאו²⁴ בשם הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א שמי שיש בידו סכום כסף והברירה בידו לתתו להחזקת לומדי תורה או לכתוב ס"ת – יכתוב ס"ת. וטעמו משום

21. ומצינו דמעלת כבוד לומדי תורה עולה על הספר תורה עצמה. דבגמ' (מכות כב ע"ב) איתא: "אמר רבא: כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בס"ת כתיב ארבעים, ואתו רבנן בצרו חדא." מבואר שמעלת החכמים עולה על מעלת הס"ת עצמה.

וכן בדעת זקנים מבעלי התוספות תרומה (כה, י): "ועשו ארון - בכלהו כתיב ועשית וכאן כתיב ועשו, לפי שהכל חייבין להתעסק בו מפני כבוד התורה שבתוכו, וק"ו לתלמידי חכמים שבני עירם מצווים לעשות מלאכתן כדי לכבדם."

[ומה שמצינו במק"א לכאורה להיפך (קידושין לג ע"ב): "איבעיא להו: מהו לעמוד מפני ספר תורה? ר' חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אמרי: קל וחומר, מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כל שכן, ראה מהרש"א במכות ובקידושין שם שמיישב ביניהם. אך בר"ן קידושין שם מבאר דבאמת כבוד הס"ת עצמה עדיפה, אך אי לאו החכמים לא הוי ידעינן היאך להבין ד"ת. וראה כתבי ר' אייזיק ח"ב ע' רנז בארוכה.]

22. כידוע שיעיקר עליית הנשמה הוא ע"י הנהגת הבנים כדבעי, ולא דוקא במנהגים מיוחדים (ולפעמים ע"פ דין עדיף לוותר עליהם). ראה לדוגמא צוואת הרה"ח א"ח ראזנבוים: "אך למותר לבקשך דבר אמירת קדיש ולהתפלל לפני התיבה כל השנה, ובלימוד משניות ... והעיקר להיות סו"מ וע"ט...".

23. רמב"ם הל' תו"מ וס"ת פ"ז ה"א.

24. בתורתו יהגה ח"ג ע' לא הע' 2.

שהגר"א סובר שכתובת ס"ת הוא חיוב דאורייתא. ולכן מובן שחובת גברא זה דוחה את מצות צדקה ללימוד התורה.

אך אי משום הא לא אריא. שהרי ידוע דנחלקו הפוסקים ²⁵ במצוות כתיבת ס"ת האידנא, והמנהג הוא שיוצאים י"ח מצוות כתיבת ס"ת ע"י ספרים הנדפסים, וכן נהגו בני ישראל מדורי דורות להקל בזה. ובפרט לפי ביאור רבינו ²⁶ שאין חיוב לכתוב ס"ת בזמנינו כיון שלב בית דין מתנה עליהם שכ"א יהי' לו חלק בספרי תורה של הציבור.

וע"כ, אף שכתבו הפוסקים להדר ולכתוב ס"ת אם ידו משגת, ²⁷ לכאורה ראוי (עכ"פ מצד מידת חסידות) להקדים מצוה (של אחרים) להידור מצוה (של עצמו) ²⁸.

וכן פסק החיי אדם ²⁹: "ונ"ל דהספקת לומדי תורה קודם לכתובת ס"ת, ודלא כההמון שחושבים שכתובת ס"ת מצוה שאין למעלה ממנה ובוזה לבד קונים עולם הבא ואינם נותנים להספקת לומדי תורה כלל, והם בחשך ילכו, ומכל שכן שמפזרים בשעת נתינת ספר התורה לבהכ"נ בסעודות וריבוי נרות והוצאות מרובות. ואילו ישמעו לדברי חכמים, בודאי יותר טוב לפזר לעניים לומדים" ³⁰.

וע"י תמיכת לומדי תורה נזכה להמשיך מרישא דכל דרגין, ונגלה כבוד ה', בקרוב ממש.

25. הל' קטנות להרא"ש ריש הל' ס"ת.

26. לקו"ש חכ"ד פ' וילך ב'.

27. "דעת הב"י וב"ח שם דלדעת הרא"ש ודאי איכא מצות עשה בכתובת ס"ת אפילו בזמן הזה ("דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"ע") – לקו"ש חכ"ג ע' 18 הע' 21.

ולכאורה כ"ה גם לאחר ביאור רבינו, וכמ"ש (בסוף השיחה בחלק כ"ד) שיקנו אות בס"ת הכללית ועי"ז יקיימו הכתיבה כפשוטה, ולא לסמוך על הלב ביי"ד (או על ההשערה שיצטרכו להגיה?). אך לאידך לפי מ"ש שם הע' 51 יש מעלה ג"כ בס"ת הכללית שהוא ע"ד ת"ת דרבים וברוב עם הדרת מלך.

28. ראה לקו"ש ח"ה ע' 148. ושם הע' 45 שנחשב שקיים את ההידור שהחסיר, כיון שעושה כן מפני ציווי התורה.

29. חלק ראשון - כלל לא [ההדגשות הם מהמעתיק].

30. יותר מזה כתבו כמה פוסקים דיש למכור ס"ת כדי להחזיק לומדי תורה: ראה ס' מתת ידו (צ' ע"ב) שהוכיח כן בדעת המחבר והש"ך (דלא כהדרישה (יו"ד סי' רנב סק"ב) דס"ל דמתור רק לשם לימוד של עצמו); שו"ת יהודה יעלה יו"ד ס"ס שט"ו. וי"ל שהדרישה ס"ל שכשנמצא בידו אין להורידו מקדושתו ולמכרו לצורך אחרים, אך לכתחילה (קודם שקנה הספר ואין כאן בזיון) יש להקדים לומדי תורה.

הסידות

ביאור ההתבוננות בתניא פמ"א

הרב יהודה ליב אלטיין

בתניא פמ"א מבאר אדה"ז ההתבוננות שמביא האדם להרגש של יראה וקב"ע. וז"ל: "להתבונן במחשבתו עכ"פ גדולת א"ס ב"ה ומלכותו אשר היא מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים... ומניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט כי חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, והוא גם הוא מקבל עליו מלכותו להיות מלך עליו ולעבדו ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד. והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי. ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה כעומד לפני המלך."

ובהשקפה ראשונה לומדים שיש ג' שלבים בהתבוננות זו: (א) להתבונן בגדולתו ית' ושהוא מייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט. (ב) לא רק שהקב"ה מייחד מלכותו על האדם, אלא עוד זאת שהאדם מצדו מקבל עליו מלכותו של הקב"ה. (ג) לא רק שהאדם הוא עבדו של הקב"ה, אלא שהקב"ה עומד ומביט עליו לראות עם עובדו כראוי. ואח"כ מסיים אדה"ז עם "בכך", שה"בכך" של התבוננות זו הוא "ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה כעומד לפני המלך."

אבל כשמעיינים בתורת כ"ק אדמו"ר רואים שכ"ק אדמו"ר למד פירוש ענין זה באו"א. ובהקדמה, שעל ענין זה ישנם שתי הערות של כ"ק אדמו"ר בשיעורים בספר התניא, שלכאורה צריכים ביאור:

(א) לפני התיבות "והנה ה' נצב עליו" מוסיף כ"ק אדמו"ר "ולא רק מייחד מלכותו בכללות כ"א עוד זאת". היינו, שכ"ק אדמו"ר בא לבאר ההוספה של אדה"ז ב"והנה ה' נצב עליו", וע"ז אומר שאדה"ז בא להוסיף שלא רק שהקב"ה מייחד מלכותו בכללות, כ"א עוד זאת, "והנה ה' נצב עליו", שהקב"ה מייחד מלכותו עלינו גם בפרטיות.

ולכאורה הכוונה בזה הוא ע"ד מ"ש אדה"ז לפנ"ז "ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט", דהקב"ה מייחד מלכותו לא רק על עמו ישראל בכלל, כ"א גם על כאו"א בפרט. אבל אם זהו כוונת כ"ק אדמו"ר, קשה:

1. מהו החידוש של כ"ק אדמו"ר בזה? הרי אדה"ז כתב בפירוש "על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט"!!

2. אף את"ל דכוונת כ"ק אדמו"ר הוא (רק) להבהיר מ"ש אדה"ז, צ"ב (והוא העיקר): הוה ל"י לכ"ק אדמו"ר להוסיף ענין זה קודם, לפני התיבות "ועליו הפרט", ולא לפני התיבות "והנה ה' נצב עליו"?!

(ב) לפני התיבות "כעומד לפני המלך" מוסיף כ"ק אדמו"ר "לא רק כזה שנמצא במדינת המלך כ"א". היינו, דכוונת אדה"ז כאן הוא להוסיף, שהאדם צריך לעבוד הקב"ה לא רק כזה שנמצא במדינת המלך, כ"א כמו מי שעומד לפני המלך.

וגם כאן צ"ב: הרי אדה"ז כבר כתב ענין זה קודם, כשכתב "והנה ה' נצב עליו" וכו', וממ"ש כ"ק אדמו"ר יוצא שזהו הוספה של אדה"ז שמוסיף רק כאן?!

וי"ל הביאור בזה, בהקדים שיחת כ"ק אדמו"ר מש"פ נח תשכ"ה (נדפס בלקו"ש ח"ה ע' 292 ואילך), ששם מבאר בארוכה ובפרטיות ההתבוננות הנ"ל שבתניא פמ"א. וכשמעיינים איך לומד כ"ק אדמו"ר ענין זה שם, אפשר להבין (בדא"פ) כוונת כ"ק אדמו"ר כאן.

דהנה, אחר שמבאר בארוכה פרטי הענינים מ"ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל" עד "והנה ה' נצב עליו", מבאר וז"ל (שם ס"ע 295 ואילך):

"נאך דעם איז דער אלטער רבי מוסיף נאך אן ענין- ועיקר גדול הוא: "ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי", דעם אויבערשטן איז נוגע כביכול ווי ער דינט אים.

"ער קען דאך מיינען, אמת טאקע אז אלע עולמות, ביז אויך הוי', איז תלוי אין זיין קבלת מלכותו ית' [וכמבואר בהשיחה לפנ"ז], גענוג אבער וואס ער שרייט אויס שמע ישראל מיט א התעוררות, וואס דערמיט איז ער מקבל אויף זיך עול מלכותו ית' און דערנאך וועט ער טאן וואס ער וויל.

"זאגט מען, ניין. דער אויבערשטער איז מביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו, צי ער דינט אים ווי א קנעכט, וואס עבודת עבד איז שטענדיק וכלל פרטי עניניו...מען קוקט זיך צו צו זיין הנהגה אויך בכל יום ויום ובכל שעה ושעה...אם עובדו כראוי, און אין דעם (העבודה שבכל יום כו') דוקא איז תלוי קיום כל העולמות, ביז אויך דער הוי' נצב עליו."

היינו, דכ"ק אדמו"ר מבאר דהוספת אדה"ז במ"ש "ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי" על מ"ש לפנ"ז הוא, דעד כאן ביאר רק שנוגע עצם הענין דקבלת עול, היינו עצם הקבלה שהאדם מקבל על עצמו הקב"ה כמלך עליו. וכאן בא להוסיף, דעצם הקבלה לא מספיק, ונוגע גם העבודה הפרטית שבכל יום ויום.

וי"ל, שזהו גם כוונת כ"ק אדמו"ר בהערתו הנ"ל "ולא רק מיוחד מלכותו בכללות כ"א עוד זאת". דכוונתו בזה הוא לבאר הוספת אדה"ז כמו שביאר בהשיחה הנ"ל³¹, דלא רק שהקב"ה מיוחד מלכותו בכללות על האדם, דזה קאי על כללות הענין שהקב"ה הוא המלך והאדם הוא עבדו, אלא שנוגע גם העבודה הפרטית של האדם שעובד הקב"ה בכל פרטי עניניו בכל יום ויום.³²

(במלים אחרות: כוונת אדה"ז אינו ל"כלל ופרט" כפי שזה בכללות עם ישראל (שיש עם ישראל בכלל ויש כאו"א בפרט), אלא כוונתו ל"כלל ופרט" כפי שזה בכאו"א גופא, שיש עבודתו באופן של כלל, ויש עבודתו באופן של פרט.)

וי"ל דזהו גם הטעם שכ"ק אדמו"ר מבאר (בהערתו השני') דהוספת אדה"ז דהאדם הוא (לא כמי שנמצא במדינת במלך כ"א) כעומד לפני המלך, הוא רק במ"ש אח"כ "כעומד לפני המלך", ולא במ"ש לפנ"ז "והנה ה' נצב עליו...אם עובדו כראוי". כי ע"פ הנ"ל יוצא דכוונת אדה"ז במ"ש "והנה ה' נצב עליו...אם עובדו כראוי" הוא

31. ולהעיר שהשיחה נאמרה בקשר ללימוד פרק זה על הרדיו, כמ"ש שם ע' 292.

32. אלא דעדיין יש חילוק בין ההערה בשיעורים בספר התניא והשיחה, דבהערה כותב ענין זה לפני התיבות "והנה ה' נצב עליו", ואילו בהשיחה מבאר ענין זה לפני התיבות "ומביט עליו" כו' (והתיבות "והנה ה' נצב עליו" מבאר לפנ"ז דבזה מוסיף אדה"ז עוד ענין עיי"ש). וצע"ק.

להוסיף ענין אחר- שנוגע גם העבודה הפרטית של האדם, ורק אח"כ, כששכוחת ה"בכך", מוסיף עוד ענין, שהאדם הוא "כעומד לפני המלך".

וזה מתאים ג"כ עם המבואר שם בהשיחה (ע' 296, בהמשך למה שביאר לפני"ז הוספת אדה"ז במ"ש "ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי") וז"ל "ווייטער זאגט דער אלטער רבי נאך אן ענין עיקרי: דער בכך - "ועל כן" - פון די גאנצע התבוננות...איז, אז "צריך לעבוד לפניו באימה וביראה". און וואס פאר א אימה ויראה - "כעומד לפני המלך". ניט ווי איינער וואס געפינט זיך אין מדינת המלך, און מער ניט וואס שמו של המלך נק' עליו, וואס אזוי איז אין כללות העולמות, וואס דארטן איז נאר הודו על ארץ ושמים...אבער א איד איד כעומד לפני המלך, פאר עצמות אליין, און בשעת מען שטייט פארן מלך אליין, איז גאר אן אנדער אימה ויראה".

דמהשיחה מובן ג"כ כנ"ל, שההוספה שהאדם הוא כעומד לפני המלך הוא רק במ"ש אדה"ז בסוף "כעומד לפני המלך", ולא במ"ש לפני"ז "והנה ה' נצב עליו...אם עובדו כראוי".

(אלא דעדיין צ"ב, דאך את"ל דעיקר כוונת אדה"ז במ"ש "ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי" הוא להוסיף דנוגע גם העבודה הפרטית שכל יום ויום, הרי כותב ג"כ בפירוש "ומביט עליו כו"ל דלכאורה מונח בזה ג"כ שהאדם עומד לפני ית' וי"ל דזה דהקב"ה מביט עליו כו' אין משמעותו שהקב"ה עומד עליו, וכמ"ש בתהלים "משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם"³³.)

33. ובנוגע למ"ש אדה"ז "והנה ה' נצב עליו" (דזה ג"כ משמעותו שהקב"ה עומד עליו)- ראה בהשיחה שם (ס"ע 293 ואילך) שמפרש זה בעומק יותר עיי"ש. (ויל"ע אם כוונתו להוציא תיבות אלו מפרוטין.) וכן בנוגע למ"ש "ומלא כל הארץ כבודו", ראה איך שמפרש משפט זה בהשיחה שם (ע' 296).

היראה שלא למרוד אצל "ועשה טוב"

הרב יהודה ליב איטיין

בתניא רפמ"א כותב אדה"ז וז"ל: "...אף שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב, אעפ"כ לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב, ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד בממ"ה הקב"ה כנ"ל שתהא בהתגלות לבו או מוחו עכ"פ". וממשיך לבאר פרטי ההתבוננות שתעורר בהאדם היראה הטבעית הזו, שהקב"ה מניח עליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט וכו' והנה ה' נצב עליו וכו'.

ובלקו"ש ח"ז ע' 182 הערה 39 כותב על דברי אדה"ז אלו וז"ל: "ובפרטיות יותר י"ל: בקיום מ"ע עצמם - ב' ענינים: א) שקיומם הוא באופן ד"סור מרע": מכיון ש(גם) המבטל מ"ע הוא מורד במלכותו ית' (כמפורש באגה"ת בתחלתו), לכן מקיים הוא את המצוה, כי ביטול מ"ע הוא איסור. ב) שקיום המ"ע הוא מצד ענין החיובי שבזה, העבודה ד"ועשה טוב".

וזהו שמחדש אדה"ז במש"כ "כי אף שהיראה היא שרש לסו"מ והאהבה לועשה טוב כו", שלא רק ה"סור מרע" שבמ"ע צ"ל מצד היראה, אלא גם ה"ועשה טוב" שבהם - אף שהשרש לזה הוא אהבה, בכ"ז, צריך להיות (גם) מצד קב"ע.

היינו, דכוונת אדה"ז הוא לבאר לא רק שקיום מ"ע בכלל צ"ל מצד יראה, אלא גם במ"ע גופא, לא רק חלק ה"סור מרע" שבהם - זה שאי-קיומם הוא מרידה במלכותו ית' - צ"ל מצד יראה, אלא גם חלק ה"ועשה טוב" שבהם - ענין החיובי שבהם - צ"ל מצד יראה.³⁴

34. וההכרח לביאור זה י"ל (בנוסף על מ"ש בשוה"ג להערה שם "ובזה יומתק מש"כ "שרש לסור מרע" ואינו כותב "לשס"ה ל"ת" ככפ"ד") ע"פ מ"ש בפנים השיחה שם, דמבאר דגדר של עבד הוא שהוא קנוי לרבו ואין לו דבר לעצמו, ואם מרגיש משהו ממציאיותו ה"ז היפך ענין העבדות, ולכן לא מספיק שקיום מל"ת יהי מצד יראה וקיום מ"ע יהי מצד אהבה, כי אז יש משהו שמרגיש לעצמו, אלא צריך שגם קיום מ"ע יהי מצד יראה. וי"ל שמפני אותו טעם, במ"ע גופא לא מספיק שקיומם באופן של "סור מרע" יהי מצד יראה וקיומם באופן של

וצ"ע, דלשון אדה"ז הוא "ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל **שלא למרוד בממ"ה הקב"ה** כנ"ל" כו', היינו, שהאהבה שהאדם צריך לעורר ל"ועשה טוב" הוא (לפחות) היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל **"שלא למרוד בממ"ה הקב"ה"**. ולכאורה, אופן קיום המצות ע"י התעוררות יראה זו הוא קיום באופן של "סור מרע", שמקיים מצות מפני שאי-קיומם הוא מרידה במלכותו ית'!

(לולא ביאור הרבי בהערה ל"ק, כי אז היינו מפרשים כוונת אדה"ז במ"ש "סור מרע" דהכוונה הוא למל"ת, ובמ"ש "ועשה טוב" כוונתו למ"ע. ומ"ש דצריך לעורר יראה גם לקיום מ"ע, היינו מפרשים כוונתו שצריך לקיים מצות מפני שאי-קיומם הוא מרידה במלכותו ית' - אופן הב' של קיום מ"ע שבהערה. אבל לפי ביאור הרבי ד"סור מרע" ו"ועשה טוב" הם שני אופנים בקיום מ"ע גופא, וב"ועשה טוב" הכוונה לקיום מ"ע מצד ענין החיובי שבהם, קשה כנ"ל).

ואולי י"ל (בדוחק עכ"פ), דכוונת אדה"ז במ"ש "צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד בממ"ה הקב"ה" אינו לתאר היראה **איך שהיא מתבטאת** בקיום המצות באופן של "ועשה טוב", אלא לבאר **איזו יראה צריכים לעורר**, שהיראה שצריכים לעורר הוא "היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד בממ"ה הקב"ה", ואת היראה הזאת צריכים לעורר גם לקיום מ"ע באופן של "ועשה טוב". אבל האופן **איך שהיראה מתבטאת** בקיום מ"ע באופן כזה הוא באו"א מכפי שהיא מתבטאת בקיום מ"ע באופן של "סור מרע"³⁵.

"ועשה טוב" יהי מצד אהבה, אלא צריך שגם קיומם באופן של "ועשה טוב" יהי מצד יראה, דאל"כ יש משהו שמרגיש לעצמו.

35. ויומתק עפ"ז מה שמציין הרבי בהערה הנ"ל ל **אגה"ת** (כמ"מ ע"ז ש"המבטל מ"ע הוא מורד במלכותו ית') ואינו מסתפק במ"ש אדה"ז **על אתר** ד"צריך לעורר תחלה היראה...שלא למרוד בממ"ה הקב"ה" ל **קיום מ"ע**, דבפשטות הפירוש כזה הוא שצריכים להרגיש דגם ביטול מ"ע הוא מרידה במלכות?

בפשטות הביאור הוא, דבאגה"ת **מפורש** כן (וכלשון הרבי בהערה), דשם (בפ"א) כותב "דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לכל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ה' ולא יעבור עוד מצות המלך ה' **הן במ"ע**" כו', משא"כ כאן, דאף שכותב שצריך לעורר היראה שלא למרוד לקיום מ"ע, אינו כותב בפירוש שביטול מ"ע הוא מרידה במלכות.

אבל ע"פ הנ"ל יומתק, דאין כוונת אדה"ז לומר שצריכים להרגיש בקיום מ"ע איך שאי-קיומם הוא מרידה במלכות, אלא כוונתו לומר דצריכים לעורר היראה הזאת גם בשביל קיום מ"ע באופן של "ועשה טוב", אף

אלא דהא גופא צ"ב, מהו התוכן של היראה שלא למרוד איך שהיא מתבטאית בקיום מ"ע באופן של "ועשה טוב" ? ואם אינה מתבטאית באופן הנ"ל (לקיים מצות מפני שאי-קיומם הוא מרידה במלכותו ית'), למה אומרים שזהו אותה יראה טבעית שלא למרוד במלכותו ית' ? וצ"ב.

בענין מתענה נקרא חוטא

הרב יוסף יצחק הכהן יארמוש

באגרת התשובה (פ"ג) כ' "כי אפילו בדורות הראשונים . . לא היו מתענים בבה"ג אלא הבריאים דמצו לצעורי נפשיהו, ודלא מצי לצעורי נפשיה ומתענה נקרא חוטא בגמ' פ"ק דתענית".

וכן הוא בשו"ע (או"ח סי' תקע"א ס"א) "היושב בתענית אם יכול לסבול התענית נקרא קדוש ואם לאו . . נקרא חוטא" (וכ"ה גם בטור שם).

והנה מה שצריך עיון הוא ציון אדה"ז לגמ' פ"ק דתענית, דבגמ' שם (דף י"א ע"א) איתא "אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא, סביר כי האי תנא דתניא ר' אלעזר הקפר ברבי אומר מה תלמוד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש ? וכי באיזה נפש חטא זה ? אלא שציער עצמו מן היין. והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה. ר' אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר קדוש יהי גדל פרע שער ראשו. ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה. [ושואלת הגמ'] ולשמואל הא איקרי קדוש ? ההוא אגידול פרע קאי (ששערו אסור בהנאה. רש"י). ולר' אלעזר הא נקרא חוטא ? ההוא דסאיב נפשיה (שנטמא במת. רש"י).

שהאופן איך שהיראה מתבטאית בקיום מ"ע באופן זה שונה מכפי שהיא מתבטאית בקיום מ"ע באופן של "סור מרע".

[וממשיכה הגמ' לשאול] ומי אמר רבי אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר לעולם ימוד אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו (כאילו כל מעיו קדוש ואסור להכחישן. רש"י) שנאמר בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר? לא קשיא הא דמצי לצעוריה נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה".

והנה מפשטות הגמ' יוצא שר' אלעזר – שקורא ליושב בתענית קדוש – הוא שמחלק בין מצי לצעורי נפשיה ללא מצי לצעורי נפשיה משא"כ שמואל שחולק עליו – שקורא ליושב בתענית חוטא – לא מחלק בין מצי לצעורי נפשיה ללא מצי לצעורי נפשיה, ובכל מקרה קוראו חוטא (וראה תוד"ה ר' יוסי דף כב ע"ב), מצויין בגליון הש"ס כאן).

אשר לפי זה צ"ע המקור לחילוק הנ"ל שדווקא כשלא מצי לצעורי נפשיה נקרא חוטא משא"כ כשמצי לצעורי נפשיה, שהרי שמואל שקוראו חוטא אינו מחלק כנ"ל ור' אלעזר שמחלק כן אינו קוראו חוטא?

והנה הבאר הגולה (שו"ע שם) מציין כמקור לשו"ע שכ' "היושב בתענית אם יכול לסבול התענית נקרא קדוש" שהוא "אוקימתא דגמ' תענית (דף) יא אליבא דר"א". וע"ז שכ' בשו"ע "ואם לאו, כגון שאינו בריא וחזק, נקרא חוטא" כ' הבאר הגולה שהוא "שם אליבא דשמואל".

דהיינו (לפי הבאר הגולה) פסק השו"א הוא הכרעת המחבר בהדיעות שבגמ' (כשמצי לצעורי נפשיה פוסק כר"א שנקרא קדוש וכשלא מצי לצעורי נפשיה פוסק כשמואל שנקרא חוטא), וכלשון הערוך השולחן "בתעניות שאין האדם מצווה יש פלוגתא בגמ' (יא, ב) חד אמר כל היושב בתענית נקרא קדוש וחד אמר נקרא חוטא ואלו ואלו דברי אלקים חיים דוודאי אם יכול לסבול התענית ואין לו עי"ז ביטול תורה נקרא קדוש . . ואם לאו שאינו בריא וחזק נקרא חוטא" (או"ח שם).

אלא דלפי כל הנ"ל צ"ע במה שצויין באגה"ת "בגמ' פ"ק דתענית", שהרי בגמ' שם אין דיעה שקורא למתענה חוטא רק כשלא מצי לצעורי נפשיה (לפי פשטות הגמ', וכנ"ל).

ובאמת שצ"ע גם בבית יוסף, שהרי הטור כ' ש"אי מצי מצער נפשיה נקרא קדוש ואי לא מצי מצער נפשיה נקרא חוטא, וכ' ע"ז הב"י "פשוט בפרק קמא דתענית", וכנ"ל שאין זה כ"כ "פשוט" בהגמ' שם.

והנה לעיל למדנו, וכמו שמשמע מפשטות הגמ', שר' אלעזר שמחלק בין מצי לצעורי נפשיה ללא מצי לצעורי נפשיה סובר שכשמצי לצעורי נפשיה נקרא קדוש אבל כשלא מצי לצעורי נפשיה ומתענה אינו נקרא קדוש. אמנם ברש"י (ד"ה הא דמצי) כ' בשיטת ר' אלעזר "אבל מי שאינו יכול להתענות נקרא חוטא", דהיינו שלשיטת רש"י ר' אלעזר סובר שמי שמצי לצעורי נפשיה ומתענה נקרא קדוש וכשלא מצי לצעורי נפשיה נקרא חוטא (וכבר הקשו במפרשים שאין זה פשט הגמ', ראה מירא דכיא ועוד).

ולפי"ז הי' אפשר לומר שהמקור להטושו"ע הוא שיטת ר' אלעזר לפי ביאור רש"י (ודלא כהבאר הגולה וערוך השולחן), אבל דוחק לפרש כן באגה"ת שהרי לאח"ז כ' אדה"ז שנקרא חוטא גם כש"מתענה על עבירות שבידו כדפירש"י שם", ומובן דמכיון דהוי חידוש של רש"י לכן ציין לרש"י, וא"כ באם מקורו של אדה"ז הי' ביאור רש"י הי' צריך אדה"ז לציין לרש"י (וכנ"ל שאין זה פירוש הפשוט של הגמ'). [וגם דברי הב"י צ"ע שגם הוא אינו מציין לרש"י].

וי"ל בכ"ז בדרך אפשר, ובהקדם שיש חילוק בין הא דשמואל קורא למתענה חוטא ובין הא דר' אלעזר קורא ללא מצי לצעורי נפשיה ומתענה חוטא לפי פירוש רש"י, דלשמואל נקרא חוטא מפני שמונע את עצמו ממאכלים של הקב"ה (וי"ל בביאור הדבר בכמה אופנים ואכ"מ), משא"כ לר' אלעזר נקרא חוטא מפני שמחליש גופו, וא"כ באמת שצריך לברר מה כוונת אדה"ז, וכדלקמן.

ולהבין זה יש להקדים דהא ששמואל קורא למתענה חוטא הוא בדף יא ע"א והא דהגמ' מחלק בשיטת ר' אלעזר בין מצי לצעורי נפשיה ולא מצי לצעורי נפשיה הוא בע"ב (וכן מה שר' אלעזר קוראו חוטא כשלא מצי לצעורי נפשיה - לרש"י הוא בע"ב).

והנה ברשימות על התניא מצויין "יא, ב" (וזו דלא כשיעורים בספר התניא, וכדלקמן), ובפשטות נראה הכוונה לשיטת ר' אלעזר אע"פ שאין ר' אלעזר אומר בפירוש שנקרא חוטא, אלא שי"ל שזהו כפירש"י (וכדלעיל), אלא דא"כ צ"ע למה לא מצויין ברשימות לרש"י.

וי"ל בדרך אפשר (ובדוחק) ששיטת אדה"ז וכ"ק אדמו"ר ברשימות הוא שפי' רש"י שר' אלעזר סובר שלא מצי' לצעורי נפשיה ומתענה נקרא חוטא הוא פירוש הפשוט של הגמ' ולא חידוש של רש"י (ודלא כנ"ל), ולכן אין צריך לציין לרש"י, וכדלקמן.

דהנה אחרי שהגמ' מביא שיטת שמואל (שנקרא חוטא) ושיטת ר' אלעזר (שנקרא קדוש) וקושיא על ר' אלעזר וחילוקו בין מצי' לצעורי נפשיה ללא מצי' צעורי נפשיה, ממשיך הגמ' "ריש לקיש אמר נקרא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו וגו'".

יש לעיין בקשר של שיטת ר"ל להמשך הגמ', דבפשטות אומרים שבהמשך לזה ששמואל קורא למתענה חוטא ור' אלעזר קורא קודש בא ר"ל (ומוסיף) וקורא חסיד, אלא דלפי זה צ"ע למה מפסיק הגמ' בקושיא על ר' אלעזר ולא הביא כל הדעות ואח"ז לשאול עליהם?

וי"ל שמפאת קושיא זו מפרש תוס' (ד"ה גומל) "שאינו מתענה נקרא חסיד", דאחרי שהגמ' תירצה בשיטת ר' אלעזר שלא מצי' לצעורי נפשי' אינו נקרא קדוש כשמתענה, מוסיף ר"ל שכשאינו מתענה נקרא חסיד.

אבל רש"י מפרש יותר בפשטות שדברי ר"ל הוא מחולק לשנים, "שנקרא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד" הוא כשמצי' לצעורי נפשיה ומתענה, "ועוכר שארו גו'" הוא כשלא מצי' לצעורי נפשי' ומתענה ש"מכחיש בשרו נקרא אכזר" (רש"י ד"ה נקרא, ועוכר. מהרש"א). ולפי"ז מובן ההמשך שלא אחרי שמבואר בשיטת ר' אלעזר שכשלא מצי' לצעורי נפשיה אינו קדוש קורא ר"ל אכזר.

אלא דלפי"ז צריך ביאור קצת, דלפי ר"א כשלא מצי' לצעורי נפשיה אינו בעי' אלא שאינו נקרא קדוש וע"ז מוסיף ר"ל שנקרא אכזר, ולכן הביין רש"י שמפשטות הגמ' משמע שר' אלעזר קורא חוטא עכ"פ וע"ז מוסיף שלא רק דהוי חוטא אלא דהוי גם אכזר.

ווגם ברש"י (ד"ה כאילו קדוש) כ' " דהכי משמע בקרבך קדוש כלומר שאסור להכחישן" דהיינו שזה משמעות הפשוט של הפסוק שאסור להכחישן, ובמילא מובן שאם מתענה ומכחישן נקרא חוטא שהרי עובר על איסור (ולהעיר מדיוק לשון תוד"ה כאילו. אבל ראה הגהת הב"ח).]

וממשיך הגמ' "אמר רב ששת האי בר בי רב דיתבי בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה" (שאינו מועיל לו. רש"י). ולפי פירש"י שהסביר בשיטת ר"א ור"ל שכשלא מצי לצעורי נפשיה ומתענה נקרא חוטא או אכזר מובן ההמשך לבר בי רב שלא להתענות מכיון דהוי בגדר לא מצי לצעורי נפשיה מכיון שצריך ללמוד.

ויש להוסיף בזה שאם נקרא חוטא מפני שאינו נהנה ממאכלים של הקב"ה (וכמו שביארנו בדעת שמואל) אין כ"כ קשר לבר בי רב דוקא שלא יתענה שהרי כל אחד לא יתענה ויהנה ממה שהתורה התירה (אע"פ ש"ל שבר בי רב מבין במעלת ההנאה של מאכלי הקב"ה) אבל אם נקרא חוטא מפני שאסור להכחיש גופו, מובן במכ"ש הקשר לת"ח שלא להתענות שהרי כשהוא יכחיש גופו הרי לא יוכל ללמוד.

ואם כנים הדברים מובן שפשט הגמ' בעמוד ב' מורה שלפי ר"א כשלא מצי לצעורי נפשיה ומתענה נקרא חוטא (וכדפירש"י). ומובן ההמשך באגה"ת שכ' "ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בו כראוי" (שכנ"ל מובנים לפי שיטת ר"א), וא"כ מובן למה מצוין ברשימות לעמוד ב', ומה שאין אדה"ז מציין לפירש"י מכיון שפשט הגמ' מורה כן (ואינו הוספת רש"י על הגמ', כמו כשמפרש זהה אפי' למתענה על עבירות שבידו).

והנה בשיעורים בספר התניא מובא הערה מכ"ק אדמו"ר וז"ל: "יא, סע"א. ועיין הרמב"ם הל' דעות רפ"ג ובנ"כ שם". ולפי"ז משמע שבאמת המקור לדברי אדה"ז הוא משיטת שמואל (וכנ"ל ששיטתו הובא בע"א), וכאשר משמע מהציון להרמב"ם שנראה שמביא שיטת שמואל (עיי"ש).

ולפי"ז יש ליישב למה מציין אדה"ז רק לגמ' ולא לפי הרמב"ם בגמ', וכנ"ל. וכן צ"ע בעוד כמה דיוקים.

ועצ"ע בכל הנ"ל ויש להאריך בזה ועוד חזור למועד. ותן לחכם ויחכם עוד.

בענין אדם כי יקריב מכם

הרב יוסף יצחק פלטיאל

בבאתי לגני ה'שית מביא כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ נ"ע ב' פירושים עה"פ "אדם כי יקריב מכם": (א) מכם ובכם הדבר תלוי להתקרב לאלקות. (ב) צריך להקריב קרבן מכם, ז.א. מהאדם עצמו (מהנה"ב שלו).

ובד"ה באתי לגני תשי"ב מחלק שני הפירושים לשני סעיפים, דבס"א מבאר בארוכה ענין הקרבן שצריכים להקריב מהאדם עצמו, שזהו ע"י ההקדמה של בדיקה ממום שהאדם צריך לתקן כל המומים שבו ואז דוקא ירצה לקרבן לה', ואח"כ יש ענין השחיטה שזהו מה שמוציא החיות מענינים גשמיים. ובס"ב מבאר דכאשר מתבונן אדם במצבו יכול להיות שרואה שאינו ראוי להיות קרבן מפני שלא תיקן עונותיו עדיין וכו', וע"ז מוסיף כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ נ"ע פירוש שני שבכם הדבר תלוי להיות קרבן לה'.

ולכאורה לפי ביאור כ"ק אדמו"ר יוצא דשני הפירושים מכוונים לשני סוגי בני אדם, דלאדם שלא חטא (=בינוני של תניא) אומרים שצריך להקריב מהאדם עצמו קרבן לה', אך למי שחטא ופגם והעביר הדרך (=בעל תשובה) אומרים שאינו יכול להקריב א"ע כקרבן עד שיתקן המומים שבו, אבל מיד מדגישים שבו הדבר תלוי לתקן א"ע שאז ירצה לקרבן לה'.

אבל לפ"ז צ"ב בסדר הענינים כפי שמובא בהמאמר דתשי"ב ובהמאמר דתשי"ב, דבהמאמר דתשי"ב מביא תחילה הפירוש דמכם ובכם הדבר תלוי ואח"כ הפירוש דצריך להקריב קרבן מכם, ובהמאמר דתשי"ב מביא תחילה הפירוש דצריך להקריב קרבן מכם ואח"כ הפירוש דמכם ובכם הדבר תלוי. דממ"ג, אם הפירוש דצריך להקריב קרבן מכם מכוון לסדר הרגיל (=בינוני) ולכן מקומו בתחילה, ורק אח"כ בא הפירוש דמכם ובכם הדבר תלוי שמכוון למי שנמצא לא בסדר רגיל (=בע"ת), וכפי הסדר בהמאמר דתשי"ב, גם בהמאמר דתשי"ב הי' צ"ל הסדר כך. ואם משום מה הפי' דמכם ובכם הדבר תלוי צ"ל קודם, וכפי הסדר בהמאמר דתשי"ב, גם בהמאמר דתשי"ב הי' צ"ל כך?

וי"ל הביאור בזה, דבהמאמר דתשי"ב מבאר הענינים בארוכה ובפרטיות, ולכן מבאר כפי הסדר הרגיל, דבתחלה בא העבודה דבינונים ורק אח"כ בא העבודה דבע"ת. משא"כ בהמאמר דתש"י מבאר בקיצור ובכללות, ולכן מתחיל מיד עם העבודה דבע"ת, מפני שבעבודת הבע"ת בא לידי ביטוי החידוש דעבודת הקרבנות יותר מבעבודת הבינונים.³⁶

והביאור י"ל ע"פ המבואר בד"ה באתי לגני תשל"ב, דמבאר שם (ס"ו) דע"י עבודת הקרבנות ממשיכים המשכה נעלית יותר מהמשכה שע"י עשיית המשכן ומקדש, והוא מפני שבעבודת הקרבנות יש המעלה דאתכפיא וביטול מה שיוצא ממציאיות ע"ש. וענין הביטול ה"ה מודגש יותר בעבודת הבע"ת, שעזב דרכו הרעה ושבר תאוותיו כדי להתקרב להקב"ה, שזהו ביטול גדול יותר מהביטול שאצל בינוני. ויוצא א"כ שבעבודת הבע"ת מודגש יותר החידוש שבעבודת הקרבנות שזהו"ע הביטול.

"וכל דבריהם כגחלי אש"

הרב צבי הירש רימלער

בפרקי אבות פ"ב סוף משנה י"א איתא "והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה... וכל דבריהם כגחלי אש".

וצ"ל דיוק לשון המשנה "וכל דבריהם כגחלי אש". דלמה נמשלו דברי החכמים לגחלי אש ולא לאש עצמו, וכמ"ש (ירמי' כ"ג כ"ט) "הלוא כה דברי כאש נאם ה'?"

וי"ל בהקדים מ"ש בתו"א ד"ה בחדש השלישי (סז,ב) "...כי כל מקרא ומשנה הלכות ואגדות כולם נאמרו למשה בסיני, הגם שבגמרא הוזכרו שמות תנאים ואמוראים

36. וגם פירוש השני (שבא בהמשך למכם ובכס הדבר תלוי) יכול לדבר בבע"ת, דתחלה אומרים לו דבו הדבר תלוי לתקן עוונותיו ולהתקרב לאלקות, ואחר שהוא תיקן עניניו והוא כבר שלם, יכול הוא להקריב מכם קרבן לה' כמו מי שהוא בדרגת בינוני.

שאמרו הלכה זו כמו ב"ש אומר כך כו', היינו דבר ה' זו הלכה שנאמרה למשה מסיני שיצא מפי אותו תנא ואמורא. וכענין דברי אשר שמתו בפין". (וראה ג"כ מ"ש הרה"ק ר' לוי"צ -אבי כ"ק אדמו"ר- בלקוטי לוי"צ- אגרות ע' רסו.)

אבל מובן דעדיין ישנו חילוק בין הדברים שאמר ה' למשה בפירוש ("וידבר ה' אל משה לאמר") לדברי החכמים בתושבע"פ, דמה שאמר ה' למשה, רואים בגלוי שהם דברי ה', משא"כ דברי חכמים, דבגלוי נראה כאילו הם דברי החכם, וזה שהם באמת דברי ה' הוא בהעלם.

ועפ"ז יובן מה שנמשלו דברי החכמים לגחלי אש דוקא, כי דבר ה' נמשל לאש כנ"ל, ואילו דברי חכמים שהם ג"כ דבר ה', אלא שהוא בהעלם, הרי זה דומה לגחלי אש שגם בהם יש אש אלא ש(יתכן ש)הוא בהעלם.

וי"ל שזהו ג"כ תוכן הזהירות "והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה", כי כמו שבנוגע לאש עצמו א"צ להזהיר אודותיו שיזהרו ממנו, שהרי רואים בגלוי שזה אש וממילא נזהרים ממנו, משא"כ גחלים יתכן ס"ד שאין בהם סכנה כי אינו רואה שיש כאן אש, ולכן מהם צריכים להזהיר שגם בהם יש אש. ועד"ז בנדו"ד, דמדברי ה' בגלוי א"צ להזהיר "והוי זהיר...שלא תכוה" כי הרי הכל רואים שאלו הם דברי ה', אבל מדברי החכמים צריכים להזהיר, כי יכולים לחשוב שאין אלו דברי ה' אלא דברי החכם, וע"ז מזהיר התנא "והוי זהיר...שלא תכוה" שכל דבריהם הם דבר ה' ממש.

פשי"מ

הערות קצרות בפרשת בראשית ע"פ פשי"מ

הרב יהודה ליב אלטיין,
הת' לוי יצחק שקלי

א. בפרשת בראשית פרק ג' פסוק ג' נאמר "ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתון".

וצ"ב, הרי הקב"ה אמר לאדם (פרק ב' פסוק י"ז) "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות", היינו שימות בודאי, ולמה אמרה חוה " פן תמתון", שפירושו שמא ימותו? וצ"ע.

ב. שם פסוק ו' נאמר "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל" גו'. ופרש"י "כי טוב העץ- להיות כאלקים. וכי תאווה הוא לעינים- כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם. ונחמד להשכיל- כמו שאמר לה יודעי טוב ורע".

ויש לעיין, למה לא פרש"י הפסוק הזה כפשוטו, שראתה שהפירות של העץ הם טובים ומתוקים לאכול, ושהם יפים להסתכל עליהם? (ועי' בזה בפ"י הרא"ם.).

וי"ל, כי בפרק ב' פסוק ט' נאמר שגם כל העצים שהיו בג"ע היו "נחמד למראה וטוה למאכל", ובמה שונה עץ הדעת מכל שאר העצים שלכן התאווה חוה לאכול ממנו? ולכן פרש"י שכל הפסוק מדבר על דברים כאלו שהיו מיוחדים בעץ הדעת.

עו"ל בנוגע להפרט השני ("וכי תאווה הוא לעינים"), שרש"י לא פירשו כפשוטו, כי זה שהעץ יפה להסתכל עליו אינו סיבה לרצות לאכול ממנו. אבל יש לדחות, כי רואים בטבע בנ"א שדבר מאכל שנראה יפה מעורר אצלו תאווה לאכול ממנו.

ג. שם פסוק י"ט נאמר "בזעת אפיך תאכל לחם עד שובך אל האדמה" גו'.

וצ"ב, שהרי פרש"י בפסוק שלפנ"ז שגם כשיזרע קטנית או ירקות יצמח קוצים ודרדרים ועל כרחו יאכלם, וא"כ מאין יהי' לו לחם?

ולכאורה עכצ"ל שאין הפירוש שכל פעם שיזרע קטנית או ירקות יצמח קוצים ודרדרים במקומם, אלא שרוב הפעמים יהי' ככה, אבל אכן יהיו פעמים שיצמח כפי מה שיזרע. וזהו מה שממשיך בפסוק דידן, שגם כשיצמח לחם יהי' רק ע"י הרבה יגיעה.

ד. בפרק ד' פסוק ד'-ה' נאמר "ויפן ה' אל הבל ואל מנחתו. ואל קין ואל מנחתו לא שעה" גר'.

וצ"ב, למה לא נאמר בקיצור יותר "ויפן ה' אל מנחת הבל, ואל מנחת קין לא שעה"? וי"ל, דיש כאן שני פרטים: א) ה' פנה אל מנחת הבל ולא אל מנחת קין, מצד המעלה של המנחה עצמו, דהבל הביא "מבכורות צאנו ומחלביהן" משא"כ קין. ב) ה' גם פנה אל הבל עצמו ולא לקין, מצד הכוונה שלהם, דהבל נתכוון להביא מנחה הכי טוב, משא"כ קין רצה רק לצאת ידי חובתו. (ועד"מ כשאדם מקבל מתנה מחבירו, הוא מרוצה מהמתנה עצמו, והוא גם מרוצה מכוונתו הטוב של חבירו שהשתדל לתת לו מתנה טובה כו').

"להעלות נר תמיד"

הרב צבי הירש רימלער

על התיבות "להעלות נר תמיד" (תצוה כ"ז, כ') מפרש רש"י: "מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאלי". וכוונתו לפרש מה שנקט הכתוב הלשון "להעלות" במקום "להדליק" (גו"א). וע"כ מפרש שכוונת הכתוב "להעלות" הוא שמדליק עד שתהא שלהבת "עולה" מאלי. וצ"ל דא"כ מדוע מעתיק רש"י גם תיבת "תמיד", דלכאורה אינו מפרש תיבה זו, רק התיבות "להעלות נר"?

ויובן ע"פ מ"ש בד"ה ואתה תצוה תשמ"א (סי"א), שם מביא חילוק הלשון בפרשת תצוה (שם), דבפסוק כ"א כתיב "מערב עד בקר" ולפנ"ז בפסוק כ' כתיב "להעלות נר תמיד". ומבאר, דכשעצם הנשמה מתגלה ע"י משה רבינו, שאז הגילוי הוא כמו דבר נוסף על כחות הגלויים, יש חילוק בין "ערב" ו"בקר", דבזמן של "ערב" העלמות

והסותרים על אלקות- עצם הנשמה הוא בגילוי, משא"כ בזמן של "בקר"- במצב של הרחבה- אין עצם בנשמה בגילוי כ"כ. משא"כ ע"י עבודתם של ישראל שגם כחות הגלויים יהיו מתאימים לעצם הנשמה, אין חילוק בין ערב ובקר, דבכל מצב שהוא עצם הנשמה הוא בגילוי, "נר תמיד".

וי"ל (בפנימיות הענינים), דהענין של "מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאלי" מרמז על העבודה דבנ"י כשנעשית ע"י עצמם (ואינם מסתפקים במה שנפעל בהם מלמעלה- הפעולה של משה רבינו וכיו"ב). וזהו הרמז במה שרש"י מוסיף התיבה "תמיד", דבזה מרמז, דע"י שהעבודה של ישראל הוא באופן של "עד שתהא שלהבת עולה מאלי", שמוסיפים על מה שנפעלה בהם ע"י משה רבינו ופועלים שגם כחות הגלויים יהיו מתאימים לעצם הנשמה, עי"ז יהי' "תמיד", שהגילוי של עצם הנשמה יהי' באופן ד"תמיד", שיהי' בגילוי הן במצב של "ערב" והן במצב של "בקר".

Publications printed by Yagdil Torah

Title	Topic	Language
קובץ לימוד משניות	משניות לכבוד ט' כסלו	עברית
דידן נצח	ה' טבת	עברית
קובץ לימוד יו"ד שבט	ללימוד ביום הגדול והקדוש עשירי בשבט	עברית
קובץ לימוד משניות	ללימוד ביום כ"ף אב	עברית
Kovetz Limmud קובץ ב' ניסן	Learning for 2 Nisan כולל: חסידות • נגלה • הוראות רבינו • פרק משניות	עברית/English
Kovetz Limmud קובץ י"ג ניסן	Learning for 13 Nisan כולל: חסידות • נגלה • הוראות רבינו • פרק משניות	עברית/English
Kovetz Limmud קובץ לימוד י"ג תשרי	משניות לכבוד י"ג תשרי Mishnayos and more in honor of Yud Gimmel Tishrei	עברית/English
Kovetz Limmud קובץ לימוד כ' אב	Mishnayos & other learning in honor of Chof Av • כולל: ענינים קצרים מבעל ההילולא • פרק משניות התמסרותו של בעל ההילולא ללימוד והרבצת התורה	עברית/English
Kovetz Limmud קובץ לימוד כ"ד טבת	Mishnayos & other learning in honor of 24 Teves כולל: הוראות רבינו • פרק משניות • חסידות • נגלה	עברית/English
Chof Beis Shvat קובץ כ"ב שבט	כולל: משניות / שיחה / לקט נאה	עברית/English
Hei Teves	History of Hei Teves and more	English
Kovetz Limmud	Mishnayos and more in honor of Chof Av	Russian
Shiurim	Transcripts of Rabbi S.B. Levin's Shiurim	עברית
טאפארו דא פלאחו א'	לשבת ללמוד, הלווא!	עברית
טאפארו דא פלאחו ב'	איפה אפשר ללמוד?	עברית
הרבצת התורה		עברית
כולל	לקט אודות החיוב והזכות ללמוד בכלול ולסייע ללימוד זו	עברית
כי הם חיינו	לימוד התורה	עברית
כי הם חיינו	בענין תלמוד תורה כנגד כולם	עברית
כי הם חיינו	קביעות עתים לתורה	עברית
כי הם חיינו	מעלת לימוד התורה בימי חול המועד	עברית
כי הם חיינו	לימוד החסידות – י"ב טבת	עברית

Title	Topic	Language
כי הם חיינו	מעלת הלימוד במקום תורה	עברית
כי הם חיינו	שבח לומדי התורה	עברית
נשים במאי זכיון	Woman involvement in Torah	עברית
קובץ יגיעה בתורה	Compilation of stories, essays, halachos and more pertaining to Torah learning.	עברית
רפאות תהי לשרך	לקט אודות פעולת התורה ברפואת כלל ישראל	עברית
שבת בראשית	"ווי מ'שטעלט זיך אוועק - אזוי גייט דאס"	עברית
תורה מגנא ומצלא	לקט אודות פעולת התורה בשמירת כלל ישראל	עברית
Chalukas Hashas חלוקת הש"ס	Resources for Chalukas Hashas	עברית/English
Gemara - גמרא	The importance of Gemara study and finishing a Mesechta	עברית/English
Learning Guide 5772	Shiurim, Shuls and other resources.	עברית/English
The Dreidel - הסביבון	A system ensuring daily study ענין של חיזוק לימוד התורה	עברית/English
Ki Haim Chayeinu	The Torah Protects	English
Ki Haim Chayeinu	The Avoidah of Shabbos Breishis	English
Ki Haim Chayeinu	Learning Torah on Chol Hamoed	English
Kollel	A collection of quotes on the importance and merit of learning in Kolel and supporting those who learn there.	English
Religious freedom?	How would you react to a ban on Torah study today?	English
Taparu D'Plachu #1	Getting to it	English
Taparu D'Plachu #2	The location of the learning.	English
Taparu D'Plachu #3	Make learning relevant.	English
Tznius Excerpt	Notes from Rabbi Glukowsky's shiur	English

To view previous publications or to sponsor future publications, please call our office @ 347.223.5943, our visit our website www.YagdilTorah.org

Yagdil Torah has become the central place to turn to for all Limmud haTorah needs. We provide the necessary resources and inspiration to serve you.

LEARN WHENEVER YOU WANT

Visit our Heichal Halimmud located at **574 Empire Blvd.** We're open 20 hours a day (6:00 AM - 2:00 AM), every day of the year. Refreshments, controlled temperature, extensive library, quiet atmosphere, friends learning, what more could you ask for?

WEEKLY SHIURIM

Join a weekly shiur that will tackle tough segments of Torah in greater depth and with new insights.

To stay updated on our shiurim check out www.YagdilTorah.org/shiurim.

TOPICAL LECTURES

Get to the bottom of those unique topics. These lectures regularly attract hundreds of participants, and generate a greater interest in learning.

Listen to past shiurim at

www.YagdilTorah.org/recordings.

FIND A CHAVRUSAH PROGRAM

Let Yagdil Torah find you a match! We can set you up with a chavrusa who has similar interests, lives in your area, and is available when you are.

Sign up today at www.YagdilTorah.org/chavrusa.

ONLINE RESOURCES

Looking for live shiurim, recorded shiurim, seforim, or interesting Torah websites?

We've got what you need at www.YagdilTorah.org/links.

PHONE LINE

Your favorite speakers and topics are available simply by calling the Yagdil Torah phone line at **641.715.3800 > 80450#**.

CHALUKAS HASHAS

Not only do we have a system where you can join a chalukah, we give you the resources you need to complete the masechta.

To join go to www.YagdilTorah.org/chalukas.

LEARNING GUIDE

It contains information about all ongoing shiurim in Crown Heights, and it features Shul times and events; this is your one stop guide to all things learning in Crown Heights.

Download it at www.YagdilTorah.org/guide.

KOVETZ LIMMUD

When a Chassidische Yom tov comes around, we'll distribute a learning packet with carefully selected materials relevant for the day.

INSPIRATION

We know you want to learn, but sometimes you need a little motivation. That's why we print inspirational stories, pismgamim and halachos, all showing the beauty, importance and significance of Limmud HaTorah.

Find them online at

www.YagdilTorah.org/publication.

You can also obtain information, join a program, or receive a publication by contacting our office.

Yagdil Torah

An infrastructure of Torah learning for Anash

383 KINGSTON AVE. ROOM 188 • BROOKLYN, NY 11213

347.223.5943 • INFO@YAGDILTORAH.ORG • WWW.YAGDILTORAH.ORG